

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

TRESTNÝ ČIN VRAŽDY V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Aneta Balvínová

Fakulta právnická, Právo a právní věda, Právo

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Fastner

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 29. března 2019

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce, JUDr. Jindřichovi Fastnerovi, za poskytnuté rady a připomínky při psaní mé diplomové práce. Dále JUDr. Pravoslavu Polákovi za zapůjčení zajímavé literatury, rozsudků i připomínky a v neposlední řadě své rodině a blízkým za jejich podporu nejen při psaní této práce, ale po celou dobu studia.

OBSAH

Seznam zkratk	2
Úvod	3
1 Vražda v historických souvislostech	4
1.1 Constitutio criminalis Theresiana a Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně.....	5
1.2 Právní úprava trestného činu vraždy dle z. č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích.....	8
1.3 Vývoj po vzniku 1. Československé republiky	9
1.4 Období Protektorátu	11
1.5 Právní úprava trestného činu vraždy dle z. č. 86/1950.....	12
1.6 Právní úprava trestného činu vraždy dle z. č. 140/1961 Sb.	13
1.7 Trestný čin vraždy po roce 1989	14
2 Trestný čin vraždy de lege lata	16
2.1 Objekt, objektivní stránka	18
2.2 Subjekt, Subjektivní stránka.....	22
2.3 Premeditativní vražda.....	23
2.4 Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy.....	25
2.5 Vývojová stádia trestného činu vraždy	35
2.5.1 Příprava trestného činu vraždy	35
2.5.2 Pokus trestného činu vraždy	36
2.5.3 Dokonání Trestného činu vraždy.....	39
2.6 Omyl v souvislosti s trestným činem vraždy.....	39
2.7 Tresty ukládané ve vztahu k trestnému činu vraždy	39
2.8 Privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy	43
2.8.1 Vražda novorozeného dítěte matkou	43
2.8.2 Zabití.....	47
3 Slovenská právní úprava	50
3.1 Historický vývoj trestního práva na Slovensku od 1918.....	50
3.2 Zvláštní část slovenského trestního zákona.....	51
3.2.1 Úkladná vražda podle § 144 TZ	52
3.2.2 Vražda dle § 145 TZ.....	55
3.2.3 Vražda novorozeného dítěte matkou dle § 146 TZ	56
3.2.4 Nedbalostní skutkové podstaty s následkem usmrcení.....	57
4 Úvahy de lege ferenda k otázkám trestání vraždy	60
4.1 Euthanasie	60
4.2 Ochrana plodu	64
4.3 Úvaha nad trestem smrti.....	65
Závěr	68
Resumé	70
Seznam použité literatury	71
Knižní díla	71
Právní předpisy	73
Judikatura.....	73
Elektronické adresy	74
Odborné časopisy.....	74

SEZNAM ZKRATEK

LZPS	Listina základních práv a svobod
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
NS ČSSR	Nejvyšší soud Československé republiky
OSŘ	Občanský soudní řád, z.č. 99/1963 Sb.
Tr. řád	Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), z.č. 141/1961
Tr. zákon	Trestní zákon, z.č. 140/1961 Sb.
Tr. zákoníku	Trestní zákoník, z.č. 40/2009 Sb.
TZ	Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.
ÚS ČR	Ústavní soud České republiky

ÚVOD

S účinností od 1. 1. 2010 je základní normou trestního práva trestní zákoník č. 40/2009 Sb. V důsledku společenských změn a dynamického vývoje hospodářství, politické i sociální oblasti vznikla potřeba, aby trestní právo hmotné doznalo rekodifikačních změn. Největší markantní změnou se jeví systematika zvláštní části trestního zákoníku, kde nejvíce chráněnou společenskou hodnotou je život a zdraví člověka. Požadované zpřísnění postihu trestných činů proti životu a zdraví pro mne bylo motivací k provedení hluboké a rozsáhlé analýzy „Trestného činu vraždy v českém trestním právu“.

Cílem mé diplomové práce je nejprve podat historický exkurz ve vývoji trestního práva v období středověku, období Rakouska-Uherska, v období světových válek, v době účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb. a to včetně podrobného rozboru současné právní úpravy. Při své vědecké práci budu v rámci historického exkurzu používat metodu analýzy a syntézy za použití metody dedukce.

Současná právní úprava bude představovat gros (základ) mé diplomové práce, protože podám rozbor obligatorních a fakultativních znaků skutkové podstaty, představím prosté a kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy, dotknu se vývojových stádií a pojednám o omylu. Mé pozornosti neunikne ani otázka trestů ukládaných za zvlášť závažný zločin vraždy. Následovat budou privilegované skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou a zabití.

V následující kapitole hodlám současnou českou právní úpravu podrobit srovnání s trestním zákonem na Slovensku, přičemž v úvodu této kapitoly rovněž odprezentuji historický vývoj. Podrobná analýza slovenské úkladné vraždy, vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou, bude ihned srovnána na podobu či diference s českým trestním zákoníkem a svoji diplomovou práci ukončím úvahami de lege ferenda. Zde bych se chtěla zaměřit na velmi diskutovanou a citlivou otázku absentující právní úpravy euthanasie, u které by usmrcení jiného na žádost a z milosrdenství již nebylo trestné. Zamyslet bych se rovněž chtěla, zda a z jakých důvodů, či zda vůbec existuje právní ochrana plodu v těle těhotné matky, jež je zavražděna a konečně rozeberu průzkumy veřejného mínění k odpovědi na otázku, zda veřejnost žádá či nežadá znovuzavedení zrušeného trestu smrti.

V závěru své diplomové práce chci provést analýzu, zda jsem kompletním způsobem vybrané téma obsáhla, a to za pomoci metod, které jsem při práci zvolila.

1 VRAŽDA V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH

Jak již bylo uvedeno v úvodu mé diplomové práce, podrobím nejprve trestný čin vraždy určitému historickému pohledu dějin našich zemí. Za nejzajímavější informaci nebo poučení z počátku historického vývoje lze považovat ten fakt, že v období raného středověku vražda představovala zcela soukromoprávní institut. Při tomto pojetí se poškozený směl za způsobené bezprávní a škodu zahojit na osobě vraha, jeho případného majetku či na jeho rodině.

„Ve staročeské rodové společnosti byl rod odpovědný za zlé skutky svých členů.“¹

Při potrestání pachatele se zpravidla vycházelo z obyčejového práva, s příchodem státu bylo postupně nahrazováno právem psaným. Úkolem státu byla zejména ochrana soukromého vlastnictví, kde lze najít velmi přesné klauzule proti majetkovým deliktům. Charakteristické bylo, že stát ještě v té době neprojevoval velkou iniciativu ani zájem na zjištění viny a trestání.

Již první polovina 11. století je charakteristická aktivitou církve směrem ke státu, aby porušování práva stát řádně trestal, tak aby byly prosazeny zásady života ve smyslu „desatera Božích přikázání“. Vedle ochrany majetku jsem zjistila, že existovala poměrně silná ochrana manželství. Upraveny byly delikty proti církvi a existovala samozřejmě i řada trestů.

„Tresty byly např. prodej do otroctví za hranice, vyhnání ze země, mrskání (bití), peněžité pokuty (300 penízů) a jiné. O potrestání rozhodoval kníže a jeho úředníci.“²

V případě vraždy v období raného středověku neexistoval veřejný zájem vraha potrestat. Příbuzní zabitého měli právo pomsty, ale později i smluvního narovnání. Existovala sice procedura vznesení žaloby k panovníkovi, jestliže došlo k vraždě poddaného nebo příbuzného, ovšem výsledkem takové žaloby bylo zpravidla jen přiznané odškodné a náklady soudního řízení. Církev vyvíjela určitý zájem, aby byla stanovena pravidla veřejného odsouzení usmrcení církevních představitelů či osoby v pokrevním příbuzenství, což se však dařilo zavést až od 12.

¹ Vlček, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 3 s., ISBN 80-210-3506-4

² Vlček, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 3 – 4 s., ISBN 80-210-3506-4

století, kdy byl zaváděn přísnější postup. Trestání vražd vrchností mezi poddanými se v období 12. a 13. století stal velmi výnosným postupem, proto vrchnost mohla ukládat pokuty, přičemž pokuty byly ukládány celé vesnici, pokud pachatel nebyl zjištěn. Je zřejmé, že tento postup byl zlovolný a trestání bylo ovládáno především pomstou za vraždu.

Od počátku 13. století docházelo k posílení královské moci a s tím započaly i změny v oblasti trestání a pohledu na vraždu, kdy se soukromá iniciativa dostávala do pozadí, do popředí se stavěl veřejnoprávní pohled na vraždu. Ve 14. století se Karel IV. pokoušel o zlidštění velmi krutých a nelidských soudních procesů a následných trestů, ale jeho tvorba osnovy zákoníku byla na tuto dobu příliš humánní a nadčasová, a proto zákoník přijat nebyl. K dokončení změn započatých ve 13. století došlo až po roce 1620, kdy se vražda stala plně věcí veřejnosti, tedy soukromá msta byla plně nahrazena stíháním ze strany státu, z moci úřední (ex officio).

1.1 CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA A VŠEOBECNÝ ZÁKONÍK O ZLOČINECH A TRESTECH ZA NĚ

V roce 1768, konkrétně 31. prosince vydala Marie Terezie tzv. „Hrdelní řád“. Přesný latinský název „Constitutio criminalis Theresiana“ reprezentoval trestní zákoník, obsahující jak právo hmotné tak procesní. První díl ovšem obsahoval pravidla trestního procesu, zatímco druhá část je katalogem jednotlivých přečinů s uvedením trestů za jejich spáchání. Možné tresty byly stále ukládány v podtextu msty a exemplárního poučení veřejnosti. Velmi zajímavé u tohoto zákoníku je ten fakt, že obsahoval velmi široký výčet trestů smrti za vraždu. Dokonce byly tresty smrti členěny na těžší a lehčí. Do skupiny těžkých trestů smrti bylo zahrnováno například upálení, které mohlo proběhnout za života odsouzenec, ale například také potom, co mu byla sřata hlava. Ke skupině těžkých trestů dále patřilo lámání údů kolem, čtvrcení těla, tažení těla koňmi popřípadě naprosto brutální vytrhávání částí masa žhavými kleštěmi. Brutalitu a nesmyslné týrání odsouzenec představovalo rovněž stahování proužků kůže ze zad či vytržení jazyka, ale rovněž jeho uříznutí. Naproti tomu pojem lehkého trestu smrti si zákoník vydefinoval pouze stětí hlavy a smrt oběšením na šibenici. Přitom bylo dáno, že oběsit lze pouze mužského pachatele vraždy. Tyto tresty byly spatřovány na svoji dobu jako poměrně zastaralé, kdy Marie Terezie zakazovala takové druhy popravy jako je utopení pachatele, probodnutí jeho těla kůlem nebo zakopání za živa. Tresty

smrti pro ženy byly mírnější, kdy ženu nebylo možné například lámat v kole od hlavy či od noh a nebylo možné její tělo rozčtvrtit. Vzhledem k silnému postavení církve v tehdejší době, byly za velmi těžké zločiny považovány delikty proti Bohu, proti náboženství. Za zajímavost považuji to, že v době Marie Terezie se již začal omezovat delikt čarodějnictví. Charakteristickým rysem Theresiány je ta skutečnost, že stále přetrvávala tortura (torturu lze pochopit jako prostředek středověkého útrpného práva, který mohl být zákonným způsobem použit během výslechu pachatele a během vyšetřování, z tortury však existovaly výjimky). Tortura měla buď čtyřstupňový, nebo třístupňový výkon, kdy cílem bylo vyvíjet fyzickou bolest exekuovanému odsouzenci. Dokonce existovala v rámci tohoto zákoníku grafická příloha, podle které bylo možné postupovat. Jednotlivé důkazní prostředky měly různou váhu.

„Na první místo patří doznání, které se považuje za „korunu důkazů“. Doznání nahrazovalo ostatní důkazy, proto se k jeho získání používala tortura.“³

Použití tortury v tomto trestním zákoníku považuji za naprosto nemoderní a zaostalé, i když synem Marie Terezie byla provedena novelizace tohoto zákoníku. Přesto vyvozují, že Marii Terezii nechyběla pokrokovost některých částí trestní procesu v tomto zákoníku, kdy již byly zohledňovány objektivní nevyvratitelné důkazy a byla dokonce uvedena škála polehčujících okolností.

„Užívání tortury však bylo tajnou instrukcí soudům 25. října 1773 zastaveno a nakonec rozhodnutím z 2. ledna 1776 definitivně zakázáno.“⁴

Po smrti Marie Terezie vydává její syn Josef II. dne 13. ledna 1787 Všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestech (Allgemeines Gesetzbuch über Verbrechen und derselben Bestrafung). Obecně lze konstatovat, že na svoji dobu se jednalo o již velmi moderní předpis, který byl budoucím základem vývoje úpravy trestního práva v našich zemích. Toto hodnocení lze vydedukovat z pojetí předpisu, který si dává za úkol preventivně zločiny potírat, jednotlivé trestné činy a k nim i tresty definovat a trest chápat jako prevenci a nikoliv jako pomstu. Zákoník obsahuje pouze hmotné právo, které z hlediska systematického členění rozděluje na činy hrdelní a přestupky, obsahuje celkem ustanovení 266 paragrafů. Na rozdíl od

³ Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 89 s., ISBN978-80-7380-251-6

⁴ Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 89 s., ISBN978-80-7380-251-6

principů Theresiány se už neopírá předpis o presumpci viny, ale přináší zásadu presumpce nevinny. Poprvé je zavedena zásada „nullum crimen sine lege nulla poena sine lege“, tedy že nikdo nesmí být odsouzen za takové jednání, které není výslovně zákonem prohlášeno za trestné a dále, že pachatel smí být uložen jen takový trest, jaký je ukládán za příslušný trestný čin zákonem. Zákoník poprvé přinesl katalog výčtu polehčujících a přitěžujících okolností. Nově se zavádí trestnost pokusu. Poprvé jsou podávány podmínky zániku trestnosti a naprostého odmítnutí tortury. U trestných činů je vyžadováno mít zlý úmysl a svobodnou vůli, zatímco u přestupků se připouští i neúmyslnost. Za velmi zajímavé lze považovat ustanovení o délce trestu odnětí svobody, který mohl trvat až sto let.

Zaujala mne informace, že trest smrti oběšením mohl být uložen a následně vykonán jen v případě stanného práva. V řádném řízení se již trest smrti oběšením nepovažoval za přípustný. Základní zásadou ukládání trestů bylo v tomto zákoníku odůvodněno jako bránit společnost před nebezpečným jednáním a trestat k dosažení výchovného účinku. I přes to analyzuji, že stále ještě existovaly tresty, které byly spojeny s určitým utrpením, jako například nucené práce, bití, vypalování cejchů, veřejné práce, vyhoštění či vypuzení a dokonce potupné vystavení na ležení. Tento zákoník předpokládal dosažení vzdělání pro soudce, a pokud se souzený pachatel před soudcem choval neposlušně, bylo možné v jednacím síni uložit tělesný trest bití holí nebo metlami. Ve všech aspektech ovšem zákoník nelze považovat jen za moderní a pokrokový, ale lze nalézt i určitá negativa, kdy advokát nebyl do řízení připuštěn. Zatímco právní úprava Theresiány připouštěla, aby před soudem mohl pachatel radit „právní přítel“. V souvislosti se zavedením tohoto nového trestního zákoníku, provedl Josef II. rozsáhlou změnu v organizaci soudů. Proběhla řada josefínských soudních reforem.

„Prvoinstanční pravomoc byla svěřena výhradně kriminálním soudům, které byly zřizovány pro politický kraj se sídlem v krajském městě. Celkem jich bylo v českých zemích 29, z toho 20 v Čechách.“⁵

„Druhou instancí z trestních záležitostech byly dva apelační soudy působící jako vrchní kriminální soudy.“⁶

⁵Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 92 s., ISBN978-80-7380-251-6

⁶Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 92 s., ISBN978-80-7380-251-6

1.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY DLE Z. Č. 117/1852 Ř. Z.

O ZLOČINECH, PŘEČINECH A PŘESTUPCÍCH

Dnem 27. května 1852 byl vydán Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl publikován jako říšský zákoník pod číslem 177/1852 (Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen). Rovněž tento říšský zákoník obsahoval jen ustanovení o jednotlivých zločinech a jejich trestech a absentovala zde ustanovení o procesním právu.

Mnou studované téma obsahuje zločin vraždy, který byl definován následujícím ustanovením:

„§ 134 Vražda

Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupiších, pokud tyto příčiny byly přivedeny činem samým.“⁷

Říšský zákoník 117/1852 stanovil čtyři druhy vražd: úkladná, loupežná, zjednaná a prostá. Na to, aby vražda byla shledána úkladnou, bylo nutné použít jed anebo ji bylo nutné provést „potměšilým způsobem“. Předpokládám, že forma jejího spáchání musela obsahovat prvek lstivosti, zlomyslnosti a záludnosti. Další typ vraždy loupežné předpokládal usmrcení osoby v úmyslu zmocnit se nějaké movité věci, kterou tato zavražděná osoba vlastnila. Zjednaná vražda zase předpokládala, že přímým pachatelem bude třetí najatá osoba, která čin provede. Posledním druhem vraždy byla vražda prostá, jejíž definice podávala, že nepatří k žádnému výše uvedenému těžkému druhu.

Při obecné analýze této skutkové podstaty lze usoudit, že vždy byla vyžadována existence úmyslu, který směřoval k usmrcení jiné osoby. Z obecného hlediska se vraždy vlastně rozdělovaly na kvalifikované a prosté. Pro případ, že by se na vraždě podílelo více osob, byl přímý pachatel vždy trestán trestem smrti a účastníci, či vzdálení spoluviníci pak trestem těžkého žaláře až do dvaceti let. Nově je zavedena trestnost pokusu zločinu vraždy. Diferenciace trestu se odlišovala u kvalifikovaných vražd od vražd prostých.

⁷§134 z. č. 117/1852 ř. z.

Výkon těžkého žaláře za spáchané zločiny byl vždy provázen nucenou prací a mohl být i zostřen a to odnětím stravy (tzv. postem), samovazbou, temnicí, tvrdým ložem, bitím a u cizinců také vypovězením ze země.

„Za přečiny a přestupky bylo možno uložit dvoustupňové vězení s délkou do 6 měsíců vykonávané ve věznicích okresních soudů, v některých případech dokonce i domácí vězení. Dále se ukládalo tělesné kárání, pokuta, propadnutí věci, ztráta práv a povolení, vyhoštění z místa, země nebo v případě cizinců i z území celého soustátí.“⁸

Již v tomto zákoníku se objevuje v § 139 trest na zavraždění dítěte:

„Matce, která dítě své při porodu usmrtí, nebo úmyslným opominutím pomoci při porodu potřebné je zahynouti nechá, uložen budiž, vykonána-li vražda na dítěti manželském, těžký žalář doživotní. Bylo-li dítě nemanželské, tresce se to, bylo-li usmrceno, těžkým žalářem od deseti až do dvaceti let, zahynulo-li však dítě opominutím potřebné pomoci, od pěti až do deseti let.“⁹

Tato skutková podstata zločinu byla považována za privilegovanou, protože pachatelem nemohl být nikdo jiný než matka. Zajímavé a smutné v jednom je i to, že bylo rozlišováno mezi dítětem manželským a nemanželským. Trest za tento zločin v případě usmrcení dítěte narozeného v manželství, byl doživotní těžký žalář. V případě usmrcení dítěte nemanželského, byl pachatel trestán těžkým žalářem od deseti do dvaceti let. Mírnější tresty u této privilegované podstaty se ukládaly při opomenutí (žalář mezi pěti až deseti lety).

1.3 VÝVOJ PO VZNIKU 1. ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Se vznikem 1. Československé republiky byl v roce 1918 přijat zákon 11/1918 Sb., tzv. Recepční zákon. Tímto zákonem byly přejety veškeré právní normy z Rakouska – Uherska. Tímto však nastala dualita práva, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku platilo právo původem rakouské, na Slovensku a Podkarpatské Rusi platilo právo uherské. Na území Čech byl platný zákon z roku 1852, tedy zákon o zločinech, přečinech a přestupcích 177/1852 ř. z. . Slovensko a Podkarpatská Rus se řídila modernějším a mírnějším zákonem z roku 1878.

⁸Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 96 s., ISBN978-80-7380-251-6

⁹ § 139 z. č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích

Vzhledem k dualitě právních řádů slovenské a české části, přišly snahy o unifikaci práva formou návrhů a osnov. První snahou o unifikaci byl Dočasný návrh všeobecné části trestního zákona. Návrh pocházel z roku 1921, byl projednán a měl být předložen Národnímu shromáždění. Snahy o unifikaci byly však zastaveny.

Dalším impulzem k unifikaci se stal rok 1926 a tzv. profesorská osnova trestního zákona. Tato úprava byla z hlediska vraždy a zabití velmi zajímavá. Rozlišovala totiž mezi zabitím, vraždou a usmrcením dítěte matkou. Vražda byla zločinem a byla nejpřísněji trestná, zabití bylo přečinem.

„Rozdíl mezi vraždou a zabitím spočívá v tom, že u vraždy je vyžadováno krom jiného „nízké smýšlení viníka“ (toto kritérium odděluje i zločiny od přečinů)¹⁰

Z této přípravné osnovy trestního zákona lze nalézt počátky vyvinění se z usmrcení na žádost, u kterého bylo předpokládáno, že pachatel vysvobodí nemocného z nesnesitelných bolestí, u kterých je vyloučena jiná pomoc. Soud měl možnost mimořádné zmírnění trestu anebo od něj zcela upustit. Z toho vyvozují, že již v přípravných osnovách byly počátky něčeho, co dnes vkládáme do pojmu euthanasie.

Poslední předválečnou snahou o unifikaci práva se stala osnova z roku 1937. Někdy je tato osnova nazývána tzv. úřednickou osnovou, a to především z důvodu, že byla jednodušeji proveditelná do praxe, vypracována Ministerstvem spravedlnosti a byla hospodárnější ohledně financí než předešlé návrhy. V této době procházela nejen naše země společenskou a hospodářskou krizí a tato osnova lépe reflektovala změny umožňující unifikaci v těchto těžkých časech.

Československé soudnictví za první republiky bylo organizováno mimo jiné i zákonem č. 48/1931 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží, ve kterém se již pracuje speciálně s mladistvými a to ve věku od 14 do 18 let. Osoby, kterým ještě nebylo 14 let, byly trestně neodpovědné a označovali je jako nezletilé. Pokud by však spáchal nezletilý do 14 let věku čin, za který by bylo možné uložit trest smrti, pak musela být nařízena i ochranná výchova ve speciálních domovech, ale i léčebnách. Stejně jako v dnešní době, se i tehdy, podle tohoto zákona trestný čin nazýval proviněním. Shledala jsem rovněž totožnost se současnou právní úpravou

¹⁰ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926, 146 – 148 s.

v tom, že trestní soudnictví nad mládeží bylo vykonáváno speciálními soudci, a to ve dvoučlenném senátu na krajském soudě.

Trest smrti byl ukládán za vraždu. Byl to nejtěžší trest té doby a bylo ho možné udělit výhradně a pouze za vraždu, loupežnou vraždu a žhářství, pokud při něm byla usmrcena osoba. Trest smrti se vykonával pouze formou oběšení na popravčím prkně. Toto popravčí prkno se nacházelo například v Praze na nádvoří Pankrácké věznice. Nynější prezident T. G. Masaryk nebyl příznivcem trestu smrti, ani společnost v té době nebyla nakloněna výkonům tohoto nejpřísnějšího trestu. Prezident Masaryk a poté i Edvard Beneš z těchto důvodů často udělovali milost. V meziválečné době bylo odsouzeno 433 osob k trestu smrti a pouze 21 jich bylo skutečně vykonáno. Zákonem č. 91/1934 Sb. z. a n. byl stanoven způsob ukládání trestu smrti a doživotních trestů. Platilo, že cituji:

„§ 7 odst. 1

Trest smrti nesmí býti vykonán, dokud president republiky nerozhodl, že odsouzenému milost neudílí.“¹¹

Rekodifikační práce se v tehdejší době nepodařilo úspěšně zakončit vzhledem k tomu, že Československá republika byla zmítána hospodářskou krizí, Německo zbrojilo a Evropa očekávala válečný konflikt.

1.4 OBDOBÍ PROTEKTORÁTU

Dnem 15. března 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Stalo se tak na základě výnosu č. 75/1939 Sb. Tímto okamžikem jsme byli ve dvou právních režimech, přičemž vedle sebe platil náš právní řád a ten německý. Výnosem byli privilegováni samozřejmě příslušníci německého národa a zbývající obyvatelé byli státními příslušníky Protektorátu. Navenek po formální stránce zůstala zachována celá soudní soustava, stále více kompetencí však přebíraly nacistické soudy.

Trestní právo tohoto období (13. května 1945 byl Protektorát zrušen) bylo poměrně nepřehledné, kdy důvodem byl nejen dualismus dvou právních řádů, ale rovněž ukládání sankcí podle vedlejších předpisů.

„Německé trestní právo našlo ještě širší uplatnění, neboť navíc platilo pro určité činy, ač je spáchal kdokoli. Šlo především o činy namířené proti německé

¹¹ Srov. z. č. 91/1934 Sb. z. a n. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech

*říši, proti německé branné moci, jejím příslušníkům nebo jejímu průvodu, trestané podle německého trestního zákona a některých vedlejších předpisů, například podle zákonů proti zločinnému a obecně nebezpečnému užívání traskavin z roku 1884 nebo proti loupežnictví na silnicích, prováděnému pastmi na automobily z roku 1938.*¹²

Dosud vytvořené zásady platného československého trestního práva hmotného i procesního byly v Protektorátu postupně odstraňovány, neboť společenské klima se neslo v ovzduší zastrašovací metody nacistů vůči našemu obyvatelstvu.

Pro Německé státní příslušníky platil zejména trestní zákon pro Německou říši a shora zmíněné zákony včetně dalších nařízení. Období bylo charakteristické vydáváním četných Hitlerových výnosů.

Obyvatelé Protektorátu se museli podříditi německé okupační moci a trestání byli podle protektorátního trestního práva před protektorátními soudy. Poměrně složitým způsobem bylo upraveno, jakým právním řádem se bude řídit posouzení trestnosti trestného činu obyvatele Protektorátu.

1.5 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY DLE Z. Č. 86/1950

V poválečném období je charakteristické opouštění rakouských právních zásad a příklonění se k sovětským vzorům. Úprava definice pojetí trestného činu podle zákona č. 86/1950 Sb. poprvé vyžaduje naplnění tzv. „společenské nebezpečnosti“, v teorii toto pojetí bývá nazýváno materiálně-formálním. Základními mnou zkoumanými skutkovými podstatami byla vražda podle § 216:

„Odst. 1 Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let

Odst. 2 Odnětím svobody na pětadvacet let nebo smrtí bude pachatel potrestán,

a) dopustí-li se činu uvedeného v odst. 1 na několika osobách nebo opětovně,

*b) dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvláště surovým,
nebo*

¹² Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V. České právní dějiny. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 s., ISBN 978-80-7380-257-8.

*c) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*¹³

V předmětném zákoně existovala i úprava vraždy novorozeného dítěte matkou, existovala dokonce vražda na ústavním činiteli, ovšem tato speciální skutková podstata byla pozdějšími novelizacemi vypuštěna. Trestní zákon obsahoval rovněž § 30 na základě, kterého šlo například u euthanasie snížit uložený trest pod dolní hranici zákonné trestní sazby. Mírněji bylo posuzováno usmrcení novorozeného dítěte matkou. Zákonem byly definovány jak polehčující, tak přitěžující okolnosti, kdy v katalogu přitěžujících okolností je poprvé zmiňována okolnost páčání např. trestného činu vraždy z tzv. politických pohnutek. I na této skutečnosti je velmi zřetelně patrná snaha o zavedení komunistického a socialistického smýšlení.

1.6 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY DLE Z. Č. 140/1961 SB.

Dnem 1. 1. 1962 vstoupil do právní účinnosti trestní zákon č. 140/1961 Sb. Úpravu trestného činu vraždy nalezneme v § 219 a je patrné, že více než lidský život a zdraví je ve zvláštní části trestného zákona spíše ochrana společenského a státního zřízení. To představuje primární objekt právní ochrany a teprve až sekundární objekt je samotný život a zdraví. V právním předpisu byla zakotvena jak skutková podstata vraždy v § 219, tak vražda novorozeného dítěte matkou v § 220.

Skutková podstata trestného činu vraždy měla v pojetí zákona jako předmět útoku vždy jen živého člověka. Smrt jako taková, nebyla nikdy trestními předpisy definována a praxe se proto opírala o výsledky lékařské vědy. Teorie tedy podávala pojmy smrti různým způsobem, zatímco právní praxe se později opřela o transplantační zákon.

Objektivní stránka vraždy je charakteristická způsobením následku, tedy usmrcením člověka. Konkrétní způsoby usmrcení však nejsou jednotlivě vymezeny stejně jako prostředky k tomu použité. Jednáním k dokonání trestného činu vraždy je vyžadováno konání, když u opomenutí je vyžadováno porušení takové zvláštní povinnosti, s jejímž plněním se předem počítá (nepodání léku nemocnému, přičemž se jedná o životně důležitý lék).

¹³ Srov. § 216 vražda z. č. 86/1950 Sb.

Subjekt skutkové podstaty je v tehdejší právní úpravě vždy fyzická osoba, protože odpovědnost právnických osob nebyla trestním zákonem ještě upravena. K fyzické osobě bylo vždy nutné zkoumat obecné znaky trestného činu, tedy zda je dán a jaký je věk pachatele, jeho přičetnost apod.

Subjektivní stránka trestného činu vraždy byla upravena jako obligatorní znak skutkové podstaty a zkoumalo se zejména zavinění, přičemž fakultativním znakem mohla být například pohnutka. Zavinění u vraždy byl úmysl, protože tehdejší právní úprava ještě nerozlišovala vraždu a zabití.

Tehdejší právní teorie jako poslední obligatorní znak skutkové podstaty přečinu uváděl protiprávnost, což bylo definováno velmi úzce souvisejícími okolnostmi vylučujícími protiprávnost (krajní nouze, nutná obrana, oprávněné použití zbraně, svolení poškozeného).

1.7 TRESTNÝ ČIN VRAŽDY PO ROCE 1989

Vlivem sametové revoluce v listopadu v roce 1989 došlo ke změně společenského zřízení a ke společenské potřebě změnit socialistické normy a přiblížit se více k demokratickému pojetí právních předpisů, ale i celého právního i společenského řádu.

V případě trestního práva záhy po revoluci přišla významná novela trestního zákona, která byla provedena zákonem č. 175/1990 Sb. právně účinného od 1. 7. 1990. Touto novelou došlo k vypuštění mnoha ideologických ustanovení. Začala se poskytovat ochrana soukromému vlastnictví a došlo ke změnám pravidel výkonu trestu odnětí svobody. Za nejvýznamnější změnu lze považovat zrušení trestu smrti. Poslední výkon trestu smrti na českém občanovi byl proveden 2. února 1989 na Vladimíru Lulkovi a poslední popravený Slovák Štěfan Svitek dne 8. června 1989. Olga Hepnarová byla poslední odsouzenou ženou – vražedkyní a zároveň ženou, která byla popravena dne 12. března 1975. Zdeněk Vocásek své popravě za uložený trest smrti unikl proto, že poprava měla být provedena v závěru roku 1989. Po revoluci byl však jeho rozsudek v otázce trestu po změně předpisů přetransformován na trest odnětí svobody na doživotí, přičemž tento trest dosud vykonává ve věznici v Horním Slavkově. Z trestního zákona byla také vypuštěna možnost ukládat nápravné opatření.

Do mnou zkoumaného trestného činu vraždy přibyla do § 219 kvalifikovaná skutková podstata do odst. 2, která podmiňovala i použití vyšší trestní sazby, což se

ovšem stalo i v případě jiných trestných činů. Ráda bych poukázala zejména na to, že byl podán katalog více situací, při kterých pachateli hrozila zpřísněná trestní sazba. Jednalo se zejména o vraždu více osob, vraždu provedenou zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, opakovanou vraždu, vraždu těhotné ženy, vražda dítěte mladšího patnácti let, ale stále ještě existovala vražda veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci, konečně také spáchání vraždy vedené rasovým podtextem, či pro příslušnost k jiné národnosti, politickému přesvědčení či vyznání, a konečně vražda vedená ziskuchtivostí.

Na soudech tehdy leželo břímě nutnosti přezkoumat ta trestněprávní rozhodnutí, kterými byli občané protiprávně odsouzeni, bylo nutné jim zajistit společenskou rehabilitaci a poskytnout rovněž přiměřenou materiální satisfakci. Rovněž se začaly dovozovat důsledky i proti těm soudcům, prokurátorům či příslušníkům police, kteří svým jednáním nezákonnosti způsobili. K realizaci takového postupu byl přijat zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, jehož prostřednictvím došlo ke zrušení většiny nezákonných odsouzení.

Období po sametové revoluci je zcela určitě a nepochybně charakteristické také velkým nárůstem kriminality. Také se začaly množit závažné případy vražd a loupeží. Vznikala nová hospodářská kriminalita v období tzv. velké privatizace majetku.

Za období od listopadu 1989 až do konce roku 1999 byl tr. zákon č. 140/1961 Sb. změněn dvaceti pěti novelami a několika nálezy Ústavního soudu ČR. Všechny tyto novely přinášely nové skutkové podstaty, tak jak se snažily reagovat na změny ve společnosti. Vznikaly nové skutkové podstaty.

Cesta k rekodifikaci trestního práva byla nejen velmi složitá, ale téměř patnáct let dlouhá. Od 1. ledna 2010 vstoupil v účinnost tr. zákoník č. 40/2009 Sb., který nahradil tr. zákon č. 140/1961 Sb. Došlo k přijetí zásadně nové systematiky tohoto kodexu, kdy zvláštní část je zahájena trestnými činy proti životu a zdraví. Toto řazení v úvodu zvláštní části představuje změnu společenského zájmu směřujícího k ochraně života a zdraví člověka. Trestný čin vraždy je hned prvním ustanovením a následuje ho zabití, jako nová skutková podstata.

2 TRESTNÝ ČIN VRAŽDY DE LEGE LATA

„§ 140

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*¹⁴

Již při nahlédnutí do zákona je zřejmá důležitost a určité prvenství ochrany lidského života. Z předchozí kapitoly vyplývá, že ne vždy tomu tak bylo a k této reorganizaci zvláštní části Trestního zákoníku došlo při rekodifikaci trestního práva hmotného. V dnešní společnosti je právo na život základním lidským právem, které je garantováno nejen Listinou základních práv a svobod, ale také mezinárodním právem a s ním spojenými mezinárodními smlouvami a úmluvami. Právě z tohoto důvodu je v dnes platné právní úpravě vražda v jakémisi pomyslném čele zvláštní části Trestního zákoníku.

Trestný čin vraždy je upraven ve zvláštní části Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., účinného od 1. ledna 2010. V Hlavě I. – Trestné činy proti životu a zdraví, Díl 1. Trestné činy proti životu, § 140 Vražda. Hlava první je rozdělena na 5 dílů, kdy díl první obsahuje ustanovení, která chrání život, díl druhý se zaměřuje na ochranu zdraví, díl třetí obsahuje úpravu trestných činů, které ohrožují život nebo zdraví, čtvrtý díl chrání těhotenství ženy a poslední pátý díl postihuje trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem. Ochrana života a zdraví není však plně vyčerpána, při nahlédnutí do ostatních hlav a kvalifikovaných či privilegovaných skutkových podstat Trestního zákoníku zjistíme, že ač některé skutkové podstaty chrání primárně jiný statek, tak v sobě však zahrnují i ochranu života a zdraví, typickými příklady jsou trestné činy Obchodování s lidmi dle § 168 tr. zákoníku, Genocidium dle § 400 tr. zákoníku nebo Znásilnění dle § 185 tr. zákoníku.

Trestný čin vraždy je trestným činem poruchovým, kdy je poškozenému úmyslně způsobena smrt. K usmrcení člověka může dojít jak komisivně (konáním) tak omisivně (opomenutím). Trestněprávní teoretici i praxe samotná do tohoto rozdělení řadí i tzv. nepravé omisivní delikty. V případě komisivního jednání

¹⁴ Srov. § 140 tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

nemusi jít o násilné konání, ale postačuje, aby pachatel navodil stav, u kterého lze předpokládat, že může nastat smrt určité osoby. Avšak dokazování těchto druhů vražd je velmi obtížné. V případě, že pachatel opomene vykonat obecnou povinnost, pak rozlišujeme pravé a nepravé omisivní trestné činy. U pravého omisivního opomenutí řadíme například nepřekažení trestného činu či jeho neohlášení, kdy povinnost stanovenou trestním zákoníkem pachatel opomene. Naproti tomu nepravé omisivní delikty, lze spáchat jak konáním, tak opomenutím. U opomenutí pachatel opomíjí vykonat zvláštní povinnost (např. neposkytnutím jídla, léků, pomoci). Je zřejmé, že i tímto způsobem lze spáchat vraždu.

Základním cílem ustanovení § 140 tr. zákoníku je ochrana lidského života pod sankcí velmi vysokých trestů. Dalo by se říci, nejvyšších možných trestních sankcí, které v současnosti náš trestní zákoník ukládá. Český právní řád nezná vraždu na mrtvém.

*„Čin spáchaný v úmyslu usmrtit člověka na mrtvole je za podmínek uvedených v § 21 odst. 1 trestný jako nezpůsobilý pokus trestného činu vraždy podle § 140“.*¹⁵

Trestné činy proti životu jsou zpravidla charakterizovány nejvyšší společenskou škodlivostí a jejich následkem je vždy způsobená smrt. Nej přísněji se postihuje takové usmrcení, které je v režimu § 140 odst. 2 tr. zákoníku spácháno s rozmyslem, nebo po předchozím uvážení. A naopak mírněji je trestáno úmyslné usmrcení, kde se poškozený sám podílel na vzniku protiprávního jednání. Zároveň zákonodárce do I. Dílu této Hlavy zahrnuje rovněž usmrcení z nedbalosti podle § 143 tr. zákoníku.

V mém tématu diplomové práce je nutné jako nejzávažnější trestný čin proti životu v první řadě zmínit vraždu, která může být prostá v režimu prvního odstavce anebo kvalifikovaná podle odstavce druhého a následujících. Vedle toho tr. zákoník podává úpravu privilegovaných skutkových podstat, kam patří zejména nová skutková podstata zabití (§141 tr. zákoníku) a vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142 tr. zákoníku). Toto rozlišení různých forem úmyslného usmrcení dává zároveň možnost většího rozlišování potrestání a schopnost soudců spravedlivěji ukládat příslušné trestní sankce. Toto obecné rozlišení skutkových

¹⁵ Šámal, P a kol. Trestní zákoník II §140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 1298 s., ISBN 978-80-7400-178-9

podstat bude základním kamenem mé diplomové práce a následujících podkapitol. Nejprve je však nutné zabývat se základními znaky skutkové podstaty vraždy.

2.1 OBJEKT, OBJEKTIVNÍ STRÁNKA

Právní nauka ohledně předmětu vraždy vždy uvádí živého člověka a zabývá se momentem, které stadium těhotenství či porodu živého člověka vyprodukuje. V odborné literatuře však již lze najít články, které se zabývají absentující trestněprávní ochranou plodu v těle těhotné matky, jež byla následně zavražděna. Na toto téma podám několik úvah v kapitole Úvahy de lege ferenda k otázce trestněprávní ochrany plodu.

Trestní zákoník nediktuje, jakým způsobem a při použití jakých prostředků má být docíleno usmrcení. Teoreticky lze rozlišit, že ke smrti může dojít jednotlivým atakem živého člověka, ale usmrcení lze docílit stejně tak dlouhodobým aktivním působením na tělesnou integritu člověka. V druhém případě se dosti často jedná o trestný čin vraždy spáchaný opomenutím, ne však opomenutím morálních pravidel, ale opomenutím zpravidla zákonné povinnosti upravené jiným než trestním zákonem (např. povinnost rodičů vůči dětem), smluvní povinnosti, garance (dobrovolné převzetí povinnosti) nebo ingerence (předchozí nebezpečné jednání).

Česká současná trestněprávní úprava chrání život člověka i za situace, kdy je nevyлéčitelně, smrtelně nemocný, ale například i smrtelně zraněný. Pokud tedy někdo zaútočí na život člověka v těchto zmíněných situacích a bude se snažit urychlit smrt z milosrdenství či útrpnosti, pak se s vysokou pravděpodobností vždy bude jednat o zvlášť závažný zločin vraždy. Náš právní řád v České republice totiž do současné doby nemá právní úpravu *euthanasie*. V kapitole Úvahy de lege ferenda se této tematice podrobně pověnuji. Trestní zákoník v ustanovení § 30 – svolení poškozeného (okolnosti vylučující protiprávnost činu) dal jasně na vědomí, že je vyloučeno u usmrcení. Zvláštní okolnosti případu však mohou mít vliv na užití trestní úpravy o mimořádném snížení trestu odnětí svobody. Původní návrh osnovy Trestního zákoníku obsahoval připravenou novou privilegovanou skutkovou podstatu „usmrcení na žádost“. Podle veřejně dostupných informací byly vypracovány dokonce dvě varianty této uvažované novinky. Inspirací byla německá, rakouská a částečně i švýcarská právní úprava. Podle první varianty by bylo trestné jednání takového pachatele, který by jiného usmrtil na jeho vážně míněnou a naléhavou žádost. Musela by být zjištěna základní omluvitelná pohnutka

– soucit a trestní sazba byla uvažována od jednoho do osmi let. V případě druhé varianty se předpokládalo usmrcení nevléčitelně nemocné osoby, přičemž nemocí se zamýšlelo tělesné onemocnění, přičemž dotčená osoba by vyslovila vážně míněnou a naléhavou žádost. Neprošla ani jedna z variant navrhované osnovy, protože evidentně zvítězila názorová skupina chránící lidský život jako takový. Za potěšující ovšem lze považovat, že vůbec podobné varianty osnovy již byly uvažovány.

„Z hlediska trestní odpovědnosti pachatele za zločin vraždy podle § 141 odst. 1 příp. § 140 odst. 1, příp. odst. 2 tr. zákoníku, není významné, že pachatel zvolil takový mechanismus usmrcení jiného, při kterém by zahynul i on sám. Rozhodné je, že jeho úmyslem bylo způsobit smrt jinému, bez ohledu na to, že zvažoval též vlastní usmrcení.“¹⁶

Obligatorními znaky objektivní stránky trestného činu jsou jednání, následek a příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi jednáním a následkem. Jako fakultativní znaky objektivní stránky se udává místo skutku, čas, modus operandi (způsob spáchání), použitý prostředek ke spáchání trestného činu a účinek.

„Chybí-li některý ze znaků objektivní stránky v základní skutkové podstatě, a to jak obligatorní, tak i fakultativní, pokud ho taková konkrétní skutková podstata vyžaduje, není skutková podstata naplněna, a proto není dána trestní odpovědnost pachatele (pachatel je beztrestný pro chybějící znak, či znaky skutkové podstaty).“¹⁷

Jeden z nejdůležitějších výrazů nauky trestního práva hmotného je **jednání**. Nejedná se o široký pojem jednání jako takového, zajímá nás pouze jednání, které je relevantní z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty vraždy. Ne každé jednání totiž vyústí ve spáchání protiprávního jednání, tedy v trestný čin.

„Ve smyslu trestního práva jednáním chápeme projev vůle pachatele ve vnějším světě jako vědomé činnosti člověka zaměřené na dosažení určitého cíle, záměru.“¹⁸

¹⁶ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 1576/2014-41 ze dne 28. ledna 2015

¹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 124 s., ISBN 978-80-7552-358-7

¹⁸ Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 126 s., ISBN 978-80-7552-358-7

Složkou každého trestněprávně významného jednání je vždy psychická a fyzická stránka ve své jednotě. Trestným nebude přání pachatele někoho zavraždit, dokud se tato jeho vnitřní psychická vůle neprojeví nějakým vnějším fyzickým projevem. Jedná i fyzická osoba, která je nepřičetná a stejně tak může jednat i jedinec do patnácti let. Trestní odpovědnost však nikdy nenastane pro absenci přičetnosti pro první případ a pro nedostatek věku pro druhý případ.

Vůle pachatele se projevuje jak konáním, tak jeho opomenutím, kdy konání se projevuje v mnou zkoumaném tématu, například výstřel pachatele, škrcení oběti, bodnutí nožem, svrhnutím oběti, přejetím automobilem apod. Zatímco u opomenutí by se například jednalo o nepodávání potravy a nápojů, neposkytnutí řádné péče po porodu, neposkytnutí pomoci svázané oběti, zahrabání těla. Může se také jednat o usmrcení opomenutím zvláštní povinnosti, kterou má například zdravotnická ošetřovatelka, která nepodá pacientovi životně důležitý lék. Stejně tak se může jednat o opomenutí zvláštní povinnosti řidiče dopravního prostředku.

Je nutné zdůraznit, že následku smrti mohou docílit i tzv. nepravé omisivní delikty, které v sobě obsahují jak konání, tak opomenutí, a jak jsem již uvedla výše, vražda může být dokonána otrávením, zardoušením, ubodáním, ale stejně tak opomenutím povinnosti pečovat o novorozeného nebo nesamostatné dítě.

Teorie předpokládá existenci i jiných důvodů, na základě kterých byl pachatel povinen jednat, například v případě nebezpečí zranění při účasti v horolezeckém týmu. Lze konstatovat, že způsob určitého jednání může zvyšovat společenskou škodlivost činu a v důsledku vyšší závažnosti být i podkladem pro použití vyšší trestní sazby, mám konkrétně na mysli například vraždu spáchanou zákeřně.

Následek je po teoretické stránce chápán jako porušení nebo ohrožení nějakých hodnot, respektive zájmů, které trestní zákoník přímým způsobem chrání. Mé téma diplomové práce se věnuje nejzávažnějšímu následku, a to je smrt člověka, kdy jako následkem je obecně uváděna porucha života, zatímco u jiných trestných činů je následkem ohrožení (obecné ohrožení – methylalkoholová kauza). „*Podle toho se rozlišují trestné činy poruchové a trestné činy ohrožovací.*“¹⁹ Nauka trestního práva hmotného rozděluje druhy následku na kumulativní nebo

¹⁹ Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 134 s., ISBN 978-80-7552-358-7

alternativní, dále na hlavní (primární), vedlejší (sekundární) a dále na zvlášť těžké a těžko napravitelné následky, těžší následky, zvlášť závadné následky a škodlivé následky. V případě vraždy se bude jednat o hlavní primární následek a zároveň i zvlášť těžký a těžko napravitelný následek, u kterého lze předpokládat uložení doživotního trestu. Soudní praxe neztotožňuje pojem „následek“ s pojmem „účinek“. Základní rozdíl je v tom, že následek má vztah k objektu trestného činu, zatímco účinek je ve vztahu k předmětu útoku. Proto v praxi dochází ke stírání a záměně. U vraždy konkrétně je trestním zákoníkem stanovený zájem na ochraně lidského života (to je následek) a do toho je zasahováno právě usmrcením konkrétní osoby (to je účinek). Smrt člověka však může nastat i ve formě vedlejšího sekundárního následku, a to například u loupeže v režimu § 173 odst. 4 tr. zákoníku, kdy jako hlavní následek se chtěl pachatel zmocnit cizí věci, ovšem jako vedlejší způsobil smrt. Je velmi zajímavé, že právě tento odstavec má stejnou trestní sazbu jako vražda prostá (sazba trestu odnětí svobody deset až osmnáct let).

Mezi jednáním pachatelem a následkem, který způsobil, musí být **příčinný vztah**. Kauzální nexus je vždy obligatorní znak objektivní stránky trestného činu. Toto pravidlo trestního práva hmotného jinými slovy říká, že pachatel musí svým jednáním způsobit takový následek, které trestní právo upravuje. Jestliže není v případě prokázán příčinný vztah, tak nemůže být nastolena v žádném případě trestní odpovědnost pachatele za jednání. Příčinný vztah je nutné hledat i mezi opomenutím jednání a následkem, protože každé opomenutí nevyvolává následek v trestněprávní rovině.

„Pro trestní odpovědnost zde musí být dán především příčinný vztah a teprve po jeho zjištění je možno zkoumat otázku zavinění, které musí zahrnout i podstatné rysy příčinného vztahu.“²⁰

Příčinný vztah lze stanovit za pomoci tzv. teorie podmínky (conditio sine qua non), která zkoumá, zda by k následku či účinku došlo i v tom případě, kdy by se určité jednání odmyslelo. Jako příčina je pak považováno každé jednání, bez kterého by jiný jev buď vůbec nenastal, nebo nastal jiným způsobem. Například senior zemře na vykrvácení po bodnutí pachatelem, ale vzhledem ke svému

²⁰ Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 142 s., ISBN 978-80-7552-358-7

zdravotnímu stavu, kornatění tepen, je objektivně dána jeho zdravotní indispozice. Pachatel bude trestně odpovědný i přes nepříznivý zdravotní stav oběti.

Příčinná souvislost respektive příčinný vztah je limitován zásadou umělé izolace jevů a zásadou gradace příčinné souvislosti. U umělé izolace jevů se limitují a vybírají jen ty příčiny a následky, které vyvolají trestněprávní následek. U gradace příčinné souvislosti je zkoumáno, které konkrétní příčiny a podmínky měly jaký vliv na způsobený následek. U mého tématu je pro způsobení vraždy podstatnější, kdo konkrétně osobu usmrtí než to, kdo pachateli obstará smrtící prostředek.

Teorie přerušení příčinného vztahu zahrnuje situace, kdy příčinný vztah se přeruší a nedospěje až do následku, protože do průběhu vstoupí jiná příčina, která je schopná vyvolat následek i bez vůle pachatele. Vrah míří na oběť schovanou pod stromem, hodlá ji zastřelit, což se však nedokončí, protože do stromu uhodí blesk a oběť zabije. Zde se jedná o náhodnou událost, která způsobí přerušení příčinného vztahu.

2.2 SUBJEKT, SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA

Subjektem trestného činu vraždy může být téměř kdokoli, za předpokladu, že splní požadavky určené zákonem (věk, přičetnost). Pokud bychom však uvažovali o privilegované skutkové podstatě vraždy novorozeného dítěte matkou, pak zde je pachatelem pouze matka, která rodí, popřípadě, která již bezprostředně porodila. Z obecného hlediska je podle § 22 tr. zákoníku pachatelem trestného činu ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu, nebo jeho pokusu či přípravy. Trestní zákoník v obecné části rozlišuje v § 114 ještě konkrétní a speciální subjekt. Jde totiž o to, že například u usmrcení z opomenutí se pro odpovědnost pachatele vyžaduje, aby mu byla uložena speciální zákonná povinnost, kterou pachatel následně zanedbá. Může se jednat například o matku, která dítě opustí nebo mu nepodává stravu. Dále se může jednat o zdravotnický personál, který opomene v rámci léčby podat důležitý medikament. Může ale jít o osobu svědka, znalce či vojáka, přičemž všechna jednání pachatele vedou k usmrcení. Osobou pachatele je v těchto případech ten, kdo má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení.

Subjektivní stránka trestného činu je charakterizována zaviněním. Zavinění je chápáno jako vnitřní neboli psychický stav pachatele trestného činu k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem, který je vyvolaný způsobem

uvedeným v tr. zákoníku – tedy úmysl § 15 přímý a nepřímý a nedbalost § 16 vědomá a nevědomá. Subjektivní stránka je vždy obligatorním znakem skutkové podstaty. Vedle toho se však soudy dost často zabývají fakultativním znakem subjektivní stránky což je motiv, pohnutka, cíl a účel. Při zkoumání subjektivní stránky platí v trestním právu zásada „bez zavinění není trestný čin ani trest“.

Trestný čin vraždy je jednoznačně považován za úmyslný, kdy pachatel koná takové jednání, které směřuje k usmrcení jiného člověka.

2.3 PREMEDITATIVNÍ VRAŽDA

V režimu § 140 odst. 2 tr. zákoníku je z hlediska subjektivní stránky považováno za kvalifikovanou vraždu takové jednání pachatele, který usmrtí jiného člověka s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. V odborné literatuře se pro subjektivní stránku k vraždě objevuje i tzv. „lhostejnost k následku“, která však bývá hodnocena tak, že samotná lhostejnost k usmrcení nestačí ještě k naplnění složky vůle při nepřímém úmyslu. Soudy takové případy vykládají jako nepřímý úmysl, tedy srozumění s následkem.

Rozmysl lze vysvětlit jako takové myšlenkové pochody pachatele, při kterých patřičně uváží své jednání a na základě toho pak provede úmyslné usmrcení jiného člověka. Právní teoretici od rozmyslu ostře odlišují „náhlé hnutí mysli“ jako je například afekt, při kterém pachatel rychle jedná, ale jednání absentuje předchozí úvaha. Rozmysl je dále charakteristický úvahami nejenom o následku budoucího jednání, ale i o volbě prostředku k jeho provedení a konkrétního plánování činu.

Předchozí uvážení se od rozmyslu diferencuje tím, že pachatel si předem zváží rozhodující okolnosti provedení činu. Tedy, jinými slovy si vraždu naplánuje. Takový plán ovšem nemusí mít obsaženy nejmenší detaily, protože postačí uvážit základní okolnosti činu. Vždy zde musí být časový odstup mezi provedením předchozích úvah a provedením samotného usmrcení.

„Kvalifikované formy úmyslu, tj. rozmysl a předchozí uvážení jako znaky trestného činu vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku, jsou pojmově vedle sebe neslučitelné, protože předchozí uvážení v sobě zahrnuje i to, co je podstatou rozmyslu, a proto nelze v právní větě výroku o vině tyto znaky použít současně.

Rozmysl (reflexe) totiž představuje méně intenzivní stupeň racionální kontroly pachatele nad trestním jednáním než přechozí uvážení.

Předchozí uvážení oproti rozmyslu předchází trestnému ději s určitým předstihem a zahrnuje plán – předem utvořenou představu postupu pachatele při spáchání trestného činu. “²¹

V právní praxi se může při hodnocení dokazování viny u zvlášť závažného zločinu vraždy zkomplikovat hodnotící situace, jestliže se pachatel dostal do afektu. Oficiální komentáře k tr. zákoníku nepřisuzují žádnou roli a neměly by mít vliv ani na uložení trest. Pro hodnocení důkazů je důležité jestli si pachatel buď rozmyslel či předem uvážil zavraždění poškozeného a jestli tento rozmysl nebo předchozí úvaha vedla k usmrcení samotnému. Je třeba připustit, že vyvolání určitého afektu u pachatele může být ve skutečnosti součástí jeho plánu před usmrcením, kdy vyvoláním tohoto afektu si vlastně pachatel dodává odvahy, popřípadě se zbavuje určitých zábran, ale následně vraždu provede.

„U zločinu vraždy spáchané s rozmyslem podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku není rozhodné, zda pachatel s rozmyslem jednal po celou dobu útoku, ale postačí, že rozmysl jako kvalifikační znak byl shledán v části útoku, v jehož průběhu pachatel jednal zpočátku v afektu, který později odezněl. Potřebné je rozlišit, která část činu byla vykonána v náhlém hnutí mysli (afektu) a kdy nastoupil rozmysl jako uvážené jednání, které vztahuje ke způsobu, jak byla vůle pachatele v průběhu skutku realizována, protože rozmysl na straně pachatele nemůže existovat souběžně s afektem. “²²

Chápání přímého úmyslu nečiní při dokazování trestného činu vraždy zpravidla větší obtíže. Pachatel zde způsobem uvedeným v zákoně chtěl porušit nebo ohrozit chráněný zájem a to rovněž vykonal (dolus directus). Naproti tomu úmysl nepřímý (dolus indirectus) či eventuální (dolus eventualis) je takovou formou zavinění, při které pachatel věděl, že v našem v případě může spáchat vraždu a pro případ, že ji spáchá, s tím byl srozuměn. V takovém úmyslu lze spáchat jak vraždu prostou a zabití, tak i vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Platný český Trestní zákoník ale nesměšuje pojmy rozmysl a předchozí uvážení s formami zavinění. Rozdíl mezi vraždou/zabitím od usmrcení z nedbalosti a těžkým ublížením na zdraví je dán formou zavinění ve vztahu k následkům usmrcení. Zde bude hlavním a určujícím kritériem určení zavinění pachatele. Bude

²¹ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp.zn. 7 To 51/2012 ze dne 10. července 2012

²² Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 8 Tdo 998/2015 – 43 ze dne 17. září 2015

věcí orgánů činných v trestním řízení, aby v přípravném řízení zajistily a protokolárně zachytily všechny okolnosti činu. Zkoumá se hlavně, zda pachatel jednal v úmyslu vraždit, jaký k tomu měl motiv, popřípadě pohnutku, co bezprostředně činu předcházelo, jakým způsobem byl veden útok vůči poškozenému, na které části jeho těla bylo útočeno, které části či orgány poškozeného byly zasaženy. Z pouhého vyhrožování usmrcením nelze bez dalšího usuzovat o úmyslu vraždy. U zabití se policejní orgány mohou za pomoci znaleckých posudků z oblasti psychiatrie a psychologie snažit prokázat i silné rozrušení pachatele ze strachu, zmatku nebo úleku, které vyvolal svým nevhodným chováním sám poškozený.

2.4 KVALIFIKOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, pokud spáchá vraždu podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku písmeno:

a) na dvou nebo více osobách

Již samotný fakt, že vražda byla spáchána na dvou či více osobách je okolností, která vůči pachateli podmiňuje uložení vyšší trestní sazby nebo dokonce mu může být uložen výjimečný trest. Z pohledu zavinění je nutné prokázat, že pachatel o této skutečnosti věděl a byl s ní srozuměn, jinak by nemohlo jít o úmyslné usmrcení více osob. Samotné usmrcení dvou či více osob je těžším následkem.

„Veřejnosti neušlo Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 412/2017-35 ze dne 24. května 2017, kterým došlo k odmítnutí dovolání obviněného J. M. za vraždu spáchanou 24. prosince 2015 na osobě muže a ženy žijící bezdomoveckým způsobem, kdy všechny stupně soudů došly k závěru, že obviněný spáchal zločin vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. a, i tr. zákoníku. Prokázáno bylo, že úmyslně usmrtil dvě osoby, opakovanými ranami holí a náskoky na hlavy obětí, kdy oběma obětem způsobil zranění neslučitelná se životem v důsledku kterých během několika vteřin, maximálně minut došlo ke smrti. Modus operandi byl shledán jako vražda zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, což soudy shledaly jako zvláště přitěžující okolnost. Za tyto skutky byl obviněnému uložen výjimečný trest odnětí svobody v trvání dvacet jedna let, pro něhož výkon byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Obviněný ve svém dovolání brojil rovněž proti uložení výjimečného trestu odnětí svobody v trvání dvaceti jedna let. NS ČR uzavřel, že v daném případě je na místě uložit výjimečný trest vzhledem k tomu, že byla řádně zjištěna závažnost zvláště

*závažného zločinu s vysokým stupněm, přičemž možnost nápravy pachatele se jeví jako obzvláště ztížena. Na tomto trestu nic nemění ani zjištění, že pachatel nebyl dosud ve výkonu trestu.*²³

b) na těhotné ženě

V této souvislosti je důležité se opět opřít o medicínské definice počátku těhotenství, tedy stanovení, od kterého okamžiku je vlastně žena těhotná. Tímto okamžikem tzv. „nidace“ což je uhnízdění oplodněného vajíčka v děložní sliznici těla matky a těhotenství trvá do porodu. Komentáře uvádějí, že plod přechází v živého člověka porodem. V případě umělého oplodnění, které je v současné době relativně časté, je počátkem těhotenství okamžik nidace oplodněného vajíčka v děloze ženy. Pokud má být vražda spáchána na těhotné ženě, což samo o sobě odůvodňuje vždy použití vyšší trestní sazby, pak musí být prokázáno, že žena byla těhotná na počátku jednání pachatele, kterým ji začínal usmrcovat. Není při tom rozhodné a důležité, jestli v důsledku takového jednání žena potratí, ani zda se tak stane před či po smrti. Ráda bych zmínila, že jako zvlášť přitěžující okolnost lze shledat i nedbalost jako formu zavinění, protože není nutné, aby pachatel věděl, že je žena těhotná.

„Usnesením soudu NS ČR sp. zn. 5 Tdo 314/2016-44 ze dne 13. dubna 2016 bylo odmítnuto dovolání pachatele vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písmeno b) tr. zákoníku, kterým bylo za tento zvlášť závažný zločin vraždy ve stadiu pokusu uložen trest v délce devíti let se zařazením do věznice se zvýšenou ostrahou. Skutek vraždy na těhotné ženě se odehrál tak, že pachatel svoji těhotnou družku nejprve slovně vulgárně napadal, pak se ji pokusil udeřit rukama, což poškozená vykryla, přičemž následně pachatel její odpor překonal tak, že jí udeřil hlavou o zeď a poté ji povalil na postel se slovy, „že jí to dítě vykope z břicha“, tedy s výhružkou vyvolání potratu se rozeběhl a bosou nohou ji kopl do oblasti žeber a to takovou intenzitou, že upadla na zem, rozkašlala se a nemohla se nadechnout. Dalšímu jednání zabránily osoby, které se nacházely v bytě. Nejvyšší soud po projednání dovolání uzavřel, že jak nalézací, tak odvolací soudy nepochybily, když jednání pachatele vyhodnotily jako pokus vraždy na těhotné ženě, které se pachatel dopustil.“²⁴

²³ Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 8 Tdo 412/2017-35 ze dne 24. května 2017

²⁴ Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 5 Tdo 314/2016-44 ze dne 13. dubna 2016

c) na dítěti mladším patnácti let

Definice dítěte mladšího patnáct let není v trestně právní rovině příliš definována. Ochrana tohoto písmene c) u zvlášť závažného zločinu vraždy dítěte od narození až po den jeho patnáctých narozenin. Přímou v den patnáctých narozenin již právní ochrana tohoto písmene dána není. Přesné pojmy nalezneme v § 139 o počítání času a dále tak v § 126 tr. zákoníku, kdy však dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let. Za zajímavé považuji ten fakt, že z hlediska forem zavinění v této souvislosti postačí i jen nedbalost neboť z hlediska zákona není vyžadováno, aby pachatel znal přesně věk dítěte. V případě dokazování se soudy zaměří na okolnosti, ze kterých pachatel věk dítěte vědět měl a mohl.

„Usnesením NS ČR sp. zn. 3 Tdo 179/2018-54 ze dne 14. března 2018 bylo odmítnuto dovolání obviněného R.N., který byl mimo jiné vedle dvojnásobného zločinu znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku uznán vinným i pokusem zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. c) a j) tr. zákoníku. Skutkový základ spočíval v tom, že pachatel znásilnil devítiletou žákyni, kterou vylákal před budovou základní školy, že jí pomůže najít ztracenou hračku. Odvedl ji na odlehlé místo do lesoparku, kde ji znásilnil. A proto, aby zabránil prozrazení, a aby umlčel její křik a ukončil její aktivní obranu, ji začal škrtit tričkem omotaným kolem jejího krku. Oběť upadla do bezvědomí a pachatel v domnění, že ji usmrtil, z místa činu utekl. K úmrtí oběti nedošlo pouze šťastnou shodou okolností a skutek byl právně kvalifikován jako pokus o vraždu.“²⁵

Média informovala o případu vraždy z 11. dubna 2018 v Pardubicích, kdy dvacet osmiletý muž, otec čtrnáctidenní holčičky informoval záchranou službu, že dítě je ve velmi vážném stavu. Kojenec byl odvezen do nemocnice a přes veškerou poskytnutou zdravotní péči došlo k úmrtí. Lékaři však informovaly o tom, že dítě vykazovalo určitá zranění, která mu musela způsobit jiná osoba. Byla proto nařízena pitva a její výsledky jednoznačně ukázaly, že k úmrtí došlo v důsledku násilí ze strany dospělého člověka. Otec dítěte, který bez přítomnosti dalších osob v bytě dítě sám hlídal, byl obviněn z vraždy na dítěti mladším patnácti let v režimu § 140 odst. 3 písm. c) tr. zákoníku a zároveň byl soudem okamžitě vzat do vazby. Pachateli hrozí trest odnětí svobody patnáct až dvacet let, popřípadě výjimečný trest. Případ byl zveřejněn na webovém portálu „Týdeník policie, Pardubický kraj“.

²⁵ Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 3 Tdo 179/2018-54 ze dne 14. března 2018

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci

Předpokladem použití písmene d) tohoto ustanovení je vražda úřední osoby při výkonu nebo pro výkon její pravomoci, což je následně rozvedeno výkladovým ustanovením § 127 tr. zákoníku.

„Úřední osobou je soudce, státní zástupce, prezident ČR, poslanec nebo senátor parlamentu ČR, člen vlády nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, dále je to člen zastupitelstva a nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy, nebo jiného orgánu veřejné moci, příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, notář při provádění úkonu v řízení o dědictví jako soudní komisař, finanční arbitr a jeho zástupce, fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.“²⁶

V případě vraždy na úřední osobě nemusí pachatel vědět, že jde o úřední osobu. Předpokládá se výkon nějaké pravomoci, které těmto vyjmenovaným osobám umožní vykonávat veřejnou moc. Typicky se například jedná o policistu, který přistihne pachatele při páchání trestného činu. Pokud je takový policista při služebním zákroku pachatelem zavražděn, pak se jedná o vraždu vykonanou v přímém úmyslu pro výkon pravomoci úřední osoby.

Za vraždu policistky dne 2. května 2014 byl pachateli vraždy úřední osoby uložen Krajským soudem v Praze trest odnětí svobody šestnáct a půl roku nepodmíněně. Skutkově se vražda odehrála tak, že pachatel pod vlivem drog v honičce unikal pronásledující hlídce Policie ČR. Nutno dodat, že policistku v hlídce Police ČR, která byla vybavena reflexní vestou a obcházela vozidlo se zapnutými majáky a měla tak vytvářet pachateli překážku (zátaras), byla tímto pachatelem sražena vozidlem, které řídil, a následkům o den později podlehla. Krajský soud na závěr provedeného dokazování uzavřel, že se jedná o kvalifikovaný způsob vraždy, neboť pachatel byl policií honěn a snažil se ujet. Nebyly akceptovány argumenty pachatele, že do poslední chvíle doufal, že policistka uskočí. Naopak soud uzavřel, že pachatel si s ohledem na rychlost a

²⁶ Srov. § 127 tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

hmotnost vozidla musel být vědom toho, že jí může srazit a zabít. Celý případ byl mimo jiné zveřejněn na webovém portálu „EuroZpravy.cz“.

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti

Rovněž vražda na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi při výkonu jejich činnosti je okolností pro použití vyšší trestní sazby.

Svědka je osoba rozdílná od obviněného nebo od účastníka řízení podle občanskoprávních předpisů. Nemusí se pouze jednat o svědka vystupujícího v trestním řízení podávajícího v režimu § 101 – 104 včetně tr. řádu svědectví proti obviněnému. Procesní postavení svědka je chápáno od momentu, kdy je alespoň předvolán k podání svědectví. U svědka se předpokládá ta skutečnost, že před orgánem, ke kterému je předvolán, podá svědectví o tom, co svými smysly snímal, tedy co viděl a co slyšel. Svědectví konkrétního svědka je důležitým důkazem pro rozhodování o vině za vraždu, je pro to samozřejmé, že svědkovi potenciálně může hrozit újma včetně újmy nejvyšší.

Zákon o policii ČR (č. 273/2008 Sb.) obsahuje ustanovení v § 50, podle kterého lze eventuálního svědka ochránit. Jedná se o jeho fyzickou ochranu, dočasnou změnu pobytu osoby, použití zabezpečovací techniky nebo poradensko-preventivní činnost. Tolik v obecné rovině. K přímé ochraně osoby svědka slouží zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně OSŘ. Za potenciálně ohroženou osobu se zde považuje osoba, která již podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo už vypovídala o postavení obviněného, který spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení. Může se ale jednat i o znalce, tlumočníka nebo obhájce a osoby blízké k nim. Jako zvláštní ochrana a pomoc se poskytuje osobní ochrana, přestěhování, chráněné osoby včetně příslušníku její domácnosti a zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby (nová identita). Předpokladem této zvláštní pomoci je jak souhlas ohrožené osoby, tak schválení ministrem vnitra. U nezletilých chráněných osob podává souhlas zákonný zástupce.

Trestní řád má podle ustanovení podle § 55 odst. 2 instrument ochrany svědka v podobě utajení jeho totožnosti i podoby. V tomto případě se jméno a příjmení do protokolu nezapisují a vedou se odděleně od trestního spisu a seznamovat se s nimi mohou jen orgány činné v trestním řízení. O zvláštním způsobu ochrany svědka jsem pojednala výše.

Případ vraždy na svědkovi byl odsouzen Krajským soudem v Plzni 23. ledna 2019, kdy za vraždu provedenou zvláště trýznivým způsobem na svědkovi a za pohlavní zneužití dítěte byl pachatel odsouzen k dvaceti osmi letům vězení. Po skutkové stránce se pachatel ze Sokolovska zachoval tak, že omráčil a unesl svědka, který měl vypovídat o tom, že pachatel zneužil dítě. Svědek byl unesen a následně vhozen do jímky u domu pachatele v Karlových Varech, přičemž otvor byl uzavřen těžkým poklopem. Tento zvláště závažný zločin byl spáchán po předchozím uvážení, trýznivým způsobem vůči tělu oběti v úmyslu zakrýt jiný trestný čin. Vina obžalovaného při tom nevyplývala z žádného přímého důkazu. Soudce konstatoval, že nepřímé důkazy obstarané pro případ existovali v takovém množství, kvalitě a zároveň i uceleném řetězci, že vraždu nemohl spáchat nikdo jiný než obžalovaný. Zároveň byl obžalovaný odsouzen i za pohlavní zneužívání dítěte.

Znalec je vždy osoba naprosto odlišná od procesních stran. Je přibírán orgány činnými v trestním řízení (policie, soudce), aby podal objasnění konkrétní skutečnosti a to na základě odborných znalostí. Ačkoli se již intenzivně pracuje na schválení rekonstrukce zákona o znalcích a tlumočnících, platí stále ještě zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících. Cílem nového zákona je definovat podmínky pro výkon znalecké a tlumočnické činnosti, zpřísnit a precizovat práva a povinnosti těchto odborníků a v neposlední řadě také zvýšit odměny za tuto odbornou činnost, neboť dosavadní odměna již neodpovídá hodnotě a úrovni vysoce kvalifikované činnosti. Při vyhledávání judikátu popřípadě zajímavého případu na znalci pro jeho činnost jsem nenalezla v literatuře žádnou informaci.

Tlumočnickem je osobou, která pro účely dokazování provádí překlad z českého jazyka do cizího jazyka a opačně. Podmínky a vznik činnosti tlumočnickem jsou rovněž dány zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících. Ráda bych podotkla, že tlumočnickem je i osoba tlumočící projevy hluchoněmé osoby za pomoci znakové řeči.

Pachatel z hlediska zavinění se nemusí vůbec dozvědět, že jde o osobu, jež je svědkem, znalcem či tlumočnickem. K usmrcení takové osoby má dojít ze strany pachatele právě v souvislosti s výkonem jejich povinností. Musí se vždy jednat o přímý úmysl. Smrt samotná však může vzniknout i za pomoci eventuálního úmyslu.

- f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života,**

zdraví nebo majetku, vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona

Již z pouhého výčtu osob požívající speciální trestněprávní ochranu je zřejmé, že zvlášť přitěžující okolností bude spáchání vraždy na této osobě při výkonu jejího zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce podle zákona. Podle výkladových ustanovení se vztahuje dané písmeno na lékaře, jiné zdravotnické pracovníky, dále na hasiče, záchranáře a příslušníky horské služby. Není požadováno v případě dokazování, aby pachatel věděl, že jde o osobu lékaře. Je nutné však prokázat, že k usmrcení lékaře pachatel přistoupil při výkonu jeho zaměstnání. I zde postačí, je-li smrt způsobena pouhým eventuálním úmyslem. A pachatel s následkem může být jen srozuměn.

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání

Klasické komentáře k tr. zákoníku vykládají „rasu“ jako skupinu lidí vybavených specifickým vzhledem, barvou pleti, typem vlasů, specifickými znaky obličeje, ale energie či temperamentu, kteří takto liší od jiné skupiny lidí. Na vývoj jednotlivých ras měly vliv přírodní podmínky, ve kterých se daná skupina nacházela. Taková specifika vývoje pak diferencují rasy na rovníkovou, indoevropskou a mongolskou. Samozřejmě, že se k tomuto pojetí ještě váže asi na třicet dalších podskupin.

Etnická skupina (etnikum) je specificky historickým způsobem vyvíjejí se skupina lidí, která má svůj jazyk, mentalitu a tradici. Etnikum vždy žije v početní menšině v rámci jiného národa.

„Usnesením NS ČR sp.zn. 8 Tdo 972/2011 ze dne 15. prosince 2011 bylo odmítnuto dovolání pachatelů pokusu o vraždu podle tr. zákona 140/1961 Sb. účinného do 31. prosince 2009 za pokus trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a), b), e), g) tr. zákona, kdy tři pachatelé byli za útok pro etnické příslušenství k romské menšině odsouzeni výjimečným trestem v délce dvaceti dvou let a čtvrtý pachatel dostal trest dvacet let odnětí svobody. Jednalo se o žhářský útok ve Vítkově, kdy všichni čtyři pachatelé byli příslušníky extrémistického neonacistického hnutí a před 120. výročím narozením Adolfa Hitlera dne 18. dubna 2009 v nočních hodinách vhodili do domu ve Vítkově obývanému početnou romskou rodinou s malými dětmi tři zápalné lahve v úmyslu založit požár a usmrtit obyvatele

domu pro jejich příslušnost k této etnické skupině. Významně jim přitěžovalo vedle těchto skutečností útok proti více osobám a osobám mladším patnácti let. Tehdy dvouletá Natálie utrpěla popáleniny II. až III. stupně na 77 % povrchu těla a psychické následky má dodnes, i deset let po tomto útoku.“²⁷

Národnost je pak definována jako lidská příslušnost k určitému národnostnímu společenství, které je charakteristické stejným historickým vývojem, pospolitostí, zvláštní kulturou či psychickými rysy.

Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.“²⁸

Politické přesvědčení chápe trestní právo hmotné jako právo občana na politický názor a rovněž právo se s tímto názorem sdružovat do politických stran a hnutí.

„Čl. 20 LZPS

- (1) *Právo svobodně se sdružovat je zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.*
- (2) *Občané mají právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich.*
- (3) *Výkon těchto práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.*
- (4) *Politické strany a politická hnutí, jakož i jiná sdružení jsou odděleny od státu.“²⁹*

Vyznání je definováno jako vztah ke konkrétnímu náboženství aktivní či pasivní formou. Naproti tomu osoba bez vyznání může být charakterizována absencí jakéhokoli druhu náboženství či víry.

Není rozhodné, zda pachatel zná skutečnou rasovou, etnickou, národnostní či politickou příslušnost oběti, důležité je, aby tato příslušnost byla příčinou smrti.

²⁷ Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 8 Tdo 972/2011 ze dne 15. prosince 2011

²⁸ Srov. Ústavní zák. č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod Čl. 24

²⁹ Srov. Ústavní zák. č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod Čl. 20

Tyto okolnosti zakládají použití vyšší trestní sazby. Z hlediska zavinění většinou půjde o přímý úmysl, ale následek usmrcení jiného může být vyvolán i eventuálním úmyslem.

h) opětovně

Výklad pojmu opětovně zahrnuje opakování vraždy podle § 140 tr. zákoníku. Nevyžaduje se, abych pachatel v minulosti byl pravomocně odsouzen. Většinu však pachatel v minulosti odsouzen i potrestán byl a lze dovodit i případy, kdy pachatel pro takový skutek v minulosti odsouzen a potrestán byl, ale odsouzení již bylo zahaleno. Pro podřazení skutku pod kvalifikovanou podstatu spáchaného zločinu opětovně není ani podstatná skutečnost, zda šlo o pokus či přípravu k trestnému činu vraždy. Rovněž zavinění postačí pouze nedbalostní.

i) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Komentáře trestního zákoníku podávají definici zvlášť surového způsobu vraždy jako útok vedený s extrémní mírou brutality, extrémně vysokou intenzitou, s obsahem prvků surovosti. V reálu to bývá útok spojený s ubíjením oběti nebo velmi nápadnou devastací jejího těla, jsou známy případy s rozdupáním hlavy, ukopáním, ubitím, ubodáním, protrahovaným škrcením oběti a zohavením těla, ale také útoky, kdy oběť mívá rozčtvrcené tělo. Proběhly případy vražd, kdy došlo k oddělení hlavy od těla. Za takový případ nejsou považovány vraždy, kdy se pachatel rozhodne okamžitě usmrtit jiného jednou ranou.

„O případ znaku způsobu „zvlášť surového“ jde tehdy, když čin svým provedením výraznou měrou přesahuje obvyklou míru surovosti, což je dáno především okolnostmi, které charakterizují použité násilí z hlediska vnějšího dopadu činu na poškozeného.“³⁰

O zvlášť trýznivý způsob vraždy jde vždy, kdy je oběť po delší dobu vystavována sice méně intenzivním, ale bolestivým atakům. Teorie sem definuje například usmrcení vyhladověním, nepodávání vody, postupné přiškrcování, topení ve vodě, řezáním po různých částech těla a judikován byl rovněž případ, kdy došlo k postupnému udušení oběti.

„O zvlášť trýznivý způsob půjde tehdy, jestliže oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu, nebo sice méně

³⁰ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 1098/2016-32 z 21. září 2016

intenzivním, ale zato déle trvajícím, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozeného. Usuzovat na něj lze z takových okolností, které charakterizují subjektivní neúměrně kruté pocíťované prožitky oběti, jež vnímala od doby, kdy na ní pachatel začal uskutečňovat vražedný mechanismus, až do okamžiku její smrti. Rozhodné pro tuto zvlášť přitěžující okolnost jsou vnímání a prožívání bolestivosti při utrpených zraněních a vypjatosti psychického prožívání traumatu smrti, a to v míře velmi intenzivní, v níž oběť prožívala důsledky útrap, jimž byla vystavena.“³¹

V obou případech postačí pouze nedbalost, kdy pachatel přesně nemusí znát, že jde o trýznivé spáchání vraždy, ale pro způsobený účinek takto vědět měl a mohl.

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky

Ziřtnost je nejen v souvislosti s vraždou definována jako úmysl získat pro sebe nebo jiného nějaký majetkový prospěch. Protože se jedná o úmysl, nemusí k získání dojít. Majetkový prospěch nemá stanovenou nějakou minimální hranici a ve skutečnosti může být i velmi malý. Vždy však musí být zjiřitelné z dokazování, že o majetek pachateli šlo a že se chtěl zmocnit nějaké hodnoty majetku a peněz či věci. Rovněž teorie udává případy, kdy šlo o ziřtnost v tom směru, kdy pachatel očekával přijetí dědictví po zavražděné oběti.

Ve snaze zakrýt jiný trestný čin je zpravidla vrah pachatelem například loupeže, znásilnění apod., kdy koná s úmyslem odstranit nežádoucího svědka svého trestného činu. Jsou známy i případy, kdy k vraždě dochází proto, aby byl například odstraněn nějaký náhodný svědek předchozí trestné činnosti. Takové případy se vyskytly v případě pohlavního zneužití, který jsem zmiňovala výše. Z hlediska stádií trestného činu je pachatel veden snahou například oběť oloupit, a jestliže se ukáže, že oběť u sebe nemá například peníze a zároveň je možné, že jej vyžradí policii, pak pachatel oběť usmrtí.

Snaha usnadnit jiný trestný čin jako kvalifikovaná vražda je spáchána jestliže k usmrcení dojde už ve stadiu přípravy či pokusu o spáchání jiného trestného činu, například pachatel usmrtí majitele prodejny se zbraněmi proto, aby

³¹ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 462/2014-52 ze dne 4. června 2014

získal pistoli k loupeži, nebo zabije strážného v podniku, kde hodlá odcizit konkrétní věc.

Jiná zavrženíhodná pohnutka je takový motiv vraždy, který v sobě zahrnuje určitou bezohlednost, zvrhlost či bezcitnost projevující se neúctou k životu oběti. Teorie říká, že může jít i pomstychtivost. Se zavrženíhodnou pohnutkou nelze směřovat například okamžitý rychlý afekt, žárlivost nebo nějaké stresové napětí ve vztazích. Pokud by se stalo, že zavrženíhodná pohnutka má základ v psychiatrické diagnóze vraha či jeho sexuální úchylce, například sadismu či pedofilii, nelze ji zpravidla akceptovat.

2.5 VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

Trestněprávní teorie rozlišuje z hlediska vývojových stádií trestného činu vraždy přípravu, pokus a dokonání. Již jazykový výklad těchto stádií ukazuje, že se jedná o stupně od méně rozvinutého až po dokonání. Obecnou definici přípravy a pokusu nalezneme v obecné části tr. zákoníku definovány § 20 a § 21. Obecně lze uvést, že přípravou trestného činu je zejména opatřování si a přizpůsobování prostředků ke spáchání trestného činu, dále spolčení a srocení, návod či pomoc nebo organizace. Pokus je stádiem blíže k dokonání než příprava, hodnocen je už jako závažnější konání pachatele a trestný je podle sazby za dokonání trestný čin. Jinak řečeno je pachatel v přímém úmyslu čin spáchat, ale k dokonání nedošlo proto, že nebylo možné překonat nějakou překážku či okolnost bránící samotnému spáchání.

2.5.1 PŘÍPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

Příprava vraždy je podle § 140 odst. 4 tr. zákoníku trestná. Pro posouzení trestnosti přípravy vraždy není podstatné, že pachateli nějaká přítomná osoba zabránila v jednání, které by vraždu dokonalo.

„Příprava je prvním relevantním stádiem trestné činnosti, nevykazuje ještě povahu jednání, které charakterizuje skutkovou podstatu uvedeného zvlášť závažného zločinu, ale jen vytváří úmyslně podmínky pro spáchání takového zvlášť závažného činu, čímž vyvolává zatím jen vzdálené nebezpečí, že nastane následek, který je známkou skutkové podstaty zvlášť závažného zločinu.“³²

Na to, aby příprava trestného činu byla trestná, tak zpravidla směřuje ke zvlášť závažným zločinům a ve zvláštní části trestního zákoníku je výslovně

³² Srov. Usnesení sp.zn. 8 Tdo 514/2017-44 ze dne 30. srpna 2017

označena jako trestná. Základním charakteristickým rysem přípravy vraždy je nedostatek následku a zároveň ta skutečnost, že nedošlo k pokusu ani k dokonání vraždy. Vždy se bude po subjektivní stránce zkoumat existence úmyslu. Trestní odpovědnost přípravy vraždy zanikne pouze tehdy, jestliže pachatel dobrovolně upustí od dalšího jednání, které by směřovalo ke spáchání vraždy a zároveň odstraní nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému zákonem, a o přípravě k vraždě učinil oznámení v době, kdy nebezpečí následku mohlo ještě být odstraněno.

Příprava je trestná podle trestní sazby za ten zvlášť závažný zločin, ke kterému směřovala. Opětovně je třeba zdůraznit, že pokud trestní zákoník ve zvláštní části trestnost přípravy neupravuje (Srov. vražda novorozeného dítěte matkou § 142) pak samozřejmě příprava trestná nebude.

2.5.2 POKUS TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

Pokud o spáchání trestného činu vraždy je už konkrétní jednání směřující k dokonání nějakého následku, který pachatel úmyslně spáchat hodlá. Nesmí ještě dojít k samotnému dokonání trestného činu. I pokus je trestný podle sazby stanovené na již dokonáný konkrétní trestný čin.

„Trestný čin vraždy podle § 140 tr. zákoníku vyžaduje u pachatele úmysl jiného usmrtit. Pokusu tohoto trestného činu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku se dopustí pachatel jednáním pro společnost nebezpečným, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu vraždy za podmínky, že pachatel takto jedná v úmyslu trestný čin vraždy spáchat, avšak k jeho dokonání nedojde. Aby bylo možno tedy pachatele uznat vinným pokusem trestného činu vraždy, musí být bezpečně prokázán úmysl tento trestný čin spáchat. To platí jak o úmyslu přímém, tak o úmyslu nepřímém.“³³

Ve vztahu k zločinu vraždy se může například jednat o takové situace, kdy pachatel začne například svojí oběť škrtit v úmyslu ji usmrtit, ale k usmrcení nedojde. Jedná se o situaci, kdy pachatel započte s jednáním směřujícím k vraždě a musí zároveň naplňovat znaky objektivní stránky vraždy. U pokusu trestní zákoník v obecné podobě nevyjmenovává demonstrativním způsobem konkrétní jednání, které lze za pokus považovat.

³³ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 5 Tdo 811/2012-29 ze dne 29. srpna 2012

Trestněprávní nauka rozlišuje pokus způsobilý a nezpůsobilý, ukončený a neukončený a konečně kvalifikovaný a nekvalifikovaný. Způsobilý pokus je schopen připravit situaci k budoucímu dokonání trestného činu vraždy. U nezpůsobilého pokusu může pachatel útočit buď na nezpůsobilý předmět útoku nebo nezpůsobilými prostředky (pokus o vraždu atrapou zbraně, pokus vraždy zaříkáváním) nebo se může jednat o zcela nezpůsobilý subjekt vraždy (domnělý svědek). Za ukončený je možné považovat takový pokus, kdy budoucí pachatel učiní takovou množinu jednání, kterou on sám považuje za nutnou. Pokud všechna jednání v rámci pokusu nedokončí, bude se jednat o neukončený pokus.

„Dobrovolné upuštění od dalšího jednání nebo oznámení způsobuje, že pachatel není trestný pro přípravu nebo pokus trestného činu, ke kterému směřovalo jeho úmyslné jednání. To však nevylučuje trestnost jednání, které skutečně vykonal, a které již naplňuje skutkovou podstatu některého dokonatého trestného činu. Tento případ se nazývá kvalifikovaný pokus či příprava (§ 20 odst. 5 a § 21 odst. 5 tr. zákoníku). Pachatel je pak odpovědný za dokonatý čin, který spáchal.“³⁴

U pokusu trestněprávní nauka vyžaduje místní a časovou určenost. Místní určenost pokusu je dána skutečností, že pachatel se již nachází na místě, kde hodlá spáchat trestný čin. Časová určenost udává časovou návaznost konkrétního jednání pachatele s následkem, který má nastat (nájemný vrah již číhá s nabitou zbraní na správný okamžik, až oběť zastřelí).

U některých protiprávních jednání nejsou možné příprava ani pokus. Jedná se o například trestné činy spáchané pouhým slovním projevem, což však předpokládá i určité výjimky (projev přednesený do vypnutého mikrofonu nebo vydírání jazykem, který oběť neumí a tudíž neví, o co se jedná), dále se jedná o typicky nedbalostní trestné činy, dále se může jednat o trestné činy spáchané úmyslným opomenutím (neposkytnutí pomoci, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, nepřekážení trestného činu). Konečně příprava a pokus nejsou možné u předčasně dokonatých trestných činů (pachatel padělá zdravotní zprávu v úmyslu použít ji pro účely sociálního zabezpečení, pletichy při zadávání a získávání např. veřejné zakázky).

³⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, 298 s., ISBN 978-80-7502-120-5

Dne 27. září 2017 rozhodoval Ústavní soud o ústavní stížnosti k otázce prokázaného úmyslu k pokusu zločinu vraždy a vydírání. Závěrem vydal nález, kterým předchozí napadená rozhodnutí NS ČR, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě – pobočka Olomouc zrušil a došel k závěru, že právo stěžovatele na spravedlivý proces bylo porušeno, protože nebyla respektována zásada, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem (nullum crimen sine lege). Shora uvedeným nálezem byla zrušena všechna předchozí rozhodnutí (NS, VS, KS), které uznaly pachatele vinným. Skutek se odehrál tak, že vlastně pachatel svému soku v lásce ze žárlivosti vyhrožoval, aby ukončil vztah s dívkou, kterou chtěl sám. Když viděl, že jeho naléhání není úspěšné, tak poškozeného povalil a velmi krátce (10-15 sec) jej škrtil. Znaleckým posudkem bylo zjištěno, že ze čtyř stádií škrcení, kde čtvrté stádium již vede ke smrti, bylo dosaženo pouze intenzity první. Z čehož vyplývá, že se mohlo jednat o nástup přechodu ke stádiu druhému. Pachatel však neútočil na poškozeného s úmyslem ho usmrtit, ale pouze jej vydírat. Po škrcení se poškozený hýbal a následně upadl do bezvědomí. Dosavadní odsuzující rozsudky soudů měly za to, že úmysl pachatele byl přímý, protože měl vědět, že při působení škrcením na krk poškozeného mohl způsobit zástavu srdce. Ústavní soud se však pachatele zastal, protože tento nemohl vědět, že jeho jednání může způsobit smrt poškozeného. Ústavní soud proto uzavřel, že obecně pachatel bez konkrétních odborných znalostí nemůže bez dalšího předvídat, že krátké škrcení může způsobit smrt. Uveden byl dokonce názor, že škrcení spíše směřuje k udušení oběti, nikoliv k zástavě srdce. Navíc ono škrcení nedosáhlo takové intenzity a délky aby bylo možné presumovat úmysl vraždy. Ústavní soud uzavřel, že pachatel poškozeného nechtěl zabít, ale v první řadě ho vydíral, vyhrožoval mu a nutil jej přestat se zajímat o konkrétní dívku. Ústavní soud tedy uzavřel, že ne každé škrcení jiného člověka zakládá pokus vraždy.

„Pokus vraždy lze shledat pouze v případě, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného, a pro případ, že ji způsobí, s tím byl srozuměn, přičemž konkrétní provedení tohoto jednání musí mít jednoznačnou souvislost s možností úmrtí, která je běžně rozpoznatelná pro pachatele a která je relativně pravděpodobná.

Při útoku na krk škrcením je tak podstatné pro zvážení, zda se jednalo o pokus vraždy či nikoli, míra a intenzita dušení poškozeného. Mělo-li by se jednat o

*vraždu či pokus vraždy v důsledku reflektorické zástavy srdce, muselo by dojít k prokázání úmyslu vztahujícího se specificky k této problematice.*³⁵

2.5.3 DOKONÁNÍ TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

Posledním a ve své podstatě nejzávažnějším stádiem zločinu vraždy je dokonání. To představuje a předpokládá naplnění veškerých zákonných znaků skutkové podstaty u takového trestného činu, který má pachatel v úmyslu spáchat. Konkrétně u zločinu vraždy vždy půjde o útok na život jiného člověka, k jehož usmrcení dojde a zároveň existuje příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a následkem (usmrcení).

2.6 OMYL V SOUVISLOSTI S TRESTNÝM ČINEM VRAŽDY

Trestní právo upravuje v § 18 tr. zákoníku skutkový omyl ve čtyřech situacích. Obecně lze za omyl považovat neshodu pachatelova vědění s reálnou skutečností a to dvěma situacemi: pachatel si nějakou skutečnost neuvědomuje nebo o ní má nesprávnou představu. Konkrétně u trestného činu vraždy může jít o zvláštní případy skutkového omylu a to v předmětu útoku (error in objecto, in persona), dále aberace (aberratio ictus) a omyl všeobecný (dolus generalis).

Skutkový omyl v předmětu útoku je definován tak, že pachatel má úmysl způsobit jinému člověku smrt, ale smrt je způsobena jiným způsobem než si pachatel představuje. U aberace jde o to, že pachatel míří zbraní na určitou osobu v úmyslu ji usmrtit, ale netrefí ji, zasáhne ovšem jinou osobu, kterou zastřelit nechtěl. Směrem k první osobě může být stíhán za pokus o vraždu. A při usmrcení ve vztahu k druhé osobě je možné být stíhán za usmrcení z nedbalosti v režimu § 143 tr. zákoníku. Všeobecný omyl, kdy pachatel plně jednal v úmyslu usmrtit jiného, ale smrt nastane až jiným jednáním, kterým pachatel zahlazoval svůj čin. Nutné však je, aby existoval úmysl pachatele od počátku jeho jednání, že je-li oběť ještě živa, tak zahlazovacím jednáním dokoná vraždu.

2.7 TRESTY UKLÁDANÉ VE VZTAHU K TRESTNÉMU ČINU VRAŽDY

Za zločin vraždy a příbuzné skutkové podstaty se zásadně ukládá trest odnětí svobody, který je možný vykonat pouze ve dvou druzích věznic a to věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

³⁵ Srov. Nález ÚS ČR sp.zn. I. ÚS 1038/17-1 ze dne 21. září 2017

Za spáchání prostého zvláště závažného zločinu vraždy hrozí podle § 140 odst. 1 tr. zákoníku deset až osmnáct let. V případě kvalifikované skutkové podstaty vraždy s rozmyslem nebo po předchozím uvážení je uzákoněna trestní sazba dvanáct až dvacet let. Ještě přísněji zákonodárce pamatoval na kvalifikovanou skutkovou podstatu v režimu § 140 odst. 3 tr. zákoníku, kdy stanovil trestní sazbu patnáct až dvacet let. U zabití je v režimu § 141 odst. 1 tr. zákoníku sazba tři léta až deset let, v druhém odstavci je zabití na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě či na dítěti mladším patnácti let trestána v rozpětí trestní sazby na pět až patnáct let.

Vražda novorozeného dítěte matkou má jako privilegovaná skutková podstata trestní sazbu tři až osm let. Jednoznačně lze uzavřít, že úmyslné skutkové podstaty jsou trestány přísněji. Naproti tomu nedbalostní skutková podstata podle § 143 tr. zákoníku usmrcení z nedbalosti má základní sazbu až tři roky, v případě porušení důležité povinnosti, vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, trestní zákoník pamatuje sazbou trestu jeden až šest let. V případě hrubého porušení zákona o ochraně životního prostředí, předpisů o bezpečnosti práce, dopravy či hygienických předpisů, bude pachatel potrestán sazbou dva až osm let. Trest u této nedbalostní skutkové podstaty se mírně přibližuje k trestu za vraždu až v režimu § 143 odst. 4 tr. zákoníku, kde pachatel za usmrcení nejméně tří osob riskuje vězení od tří do deseti let.

Trestní zákoník podává pravidla pro ukládání trestu odnětí svobody v případě, že soud odsuzuje pachatele zločinu vraždy. Soudce ukládá trest zejména proto, aby ochránil společnost od pachatele a zároveň, aby pachateli zabránil v dalším páchaní trestné činnosti. Trest má dále výchovný charakter, který má směřovat ke změně životní situace pachatele, jež dosud nevedl řádný život a zároveň se vychovávají i ostatní obyvatelé naší společnosti. Soudce má za úkol a trest zároveň plní tento základní účel, že by spáchanému skutku měl být přiměřený. V této otázce se přihlíží zejména k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a také k poměrům pachatele. Soud nesmí odhlédnout ani od práv osob, které jsou chráněny zákony. Zároveň se dbá o uložení spravedlivého trestu. Soud při ukládání trestu přihlédne na straně pachatele k jeho rodinným, majetkovým a osobním poměrům, vyhodnotí se dosavadní způsob jeho života a uváží se možnost jeho nápravy. Doporučuje se zkoumat chování pachatele bezprostředně po činu a hodnotit jeho snahu k náhradě škod, které způsobil a vyhodnocuje se do budoucna, zda od uloženého trestu lze očekávat adekvátní účinky. Soud při tom hodnotí

uzákoněné polehčující (§ 41 tr. zákoníku) a přitěžující (§ 42 tr. zákoníku) okolnosti. Obě okolnosti, jestliže existují, by měl soud hodnotit ve vzájemném poměru tedy, zkonstatovat, zda je na straně pachatele více polehčení než přitížení.

Výraznou a silnou polehčující okolností je fakt, že pachatel spáchal trestný čin poprvé nebo v silném rozrušení, nebo pod tlakem závislosti či podřízenosti, či pod vlivem hrozby nebo nátlaku. Výrazně polehčuje i věk pachatele, je-li blízký věku mladistvého. U mnou zkoumaného tématu bude polehčovat, když pachatel přijde svůj skutek sám oznámit úřadům, že při objasňování skutku napomáhal, nebo že byl spolupracujícím obviněným při objasňování trestné činnosti organizované skupiny. Polehčuje i ta okolnost, že pachatel vedl před skutkem naprosto řádný život, a že svého činu litoval.

Zejména u zločinu vraždy pachateli přitíží spáchání tohoto skutku s rozmyslem nebo po předchozí úvaze nebo ze ziskuchtivosti, pomsty či kvůli rasovému, etnickému či náboženskému podtextu a přitíží i surový nebo trýznivý způsob spáchaného skutku. Rovněž skutek vraždy, jehož objektem bude dítě, osoba blízká, těhotná žena, nemocný či postižený člověk, nemohoucí, jsou okolnostmi výrazně přitěžujícími tomuto pachateli. Stejná situace pak je u spáchání více trestných činů, předchozí odsouzení, větší rozsah, návod jiného pachatele či spáchání skutku za události vážně ohrožující život.

Pokud vraždu spáchá pachatel se zmenšenou přičetností (§ 40 tr. zákoníku), je možné, že soud uloží trest pod dolní hranicí zákonné trestní sazby za současného uložení ochranného léčení. Opačně zase soud může za použití § 59 tr. zákoníku mimořádně zvýšit trest odnětí svobody a to zpravidla tomu pachateli, který spáchal znovu zvlášť závažný zločin, ač již byl pro jiný zvlášť závažný zločin potrestán. V tomto případě soud může uložit trest v horní polovině trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu. Je zde nutná recidiva pachatele ve vysokém stupni anebo je zde podstatně ztížena pravděpodobnost nápravy pachatele v budoucnu. Uložení mimořádně zvýšené trestní sazby není obligatorní, soud musí vždy případ od případu hodnotit všechna zákonná kritéria, jež jsou pro hodnocení zvlášť závažného zločinu tr. zákoníkem stanovena.

Otázka uložení výjimečného trestu je upravena v § 54 tr. zákoníku. Ten zná dva výjimečné tresty, a to jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a dále doživotí. Lze jej uložit zásadně pouze za spáchání zvlášť závažného zločinu.

V prvním případě je výjimečným trestem trest odnětí svobody, jehož horní hranice činí třicet let a to u natolik vysoce závažného zločinu nebo za situace, kdy možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

„Závěr o velmi vysokém stupni společenské nebezpečnosti činu podmiňující možnost uložení výjimečného trestu podle § 29 odst. 2 tr. zákoníku lze učinit po zjištění, že pachatel svým jednáním naplnil více znaků kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, u něhož zákon uložení výjimečného trestu umožňuje.“³⁶

Doživotí se ukládá ve speciálně vyjmenovaných skutkových podstatách uvedených v odst. 3, do kterého patří zejména zvláště závažný zločin podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku. Uvedeny jsou i obecné ohrožení, vlastizrada, teroristický útok, teror, genocidia, válečné krutosti a např. perzekuce obyvatelstva. Doživotí má podmínku k uložení existenci mimořádně závažného zločinu se zvláště zavrženíhodným způsobem provedení, pohnutky nebo zvláště těžký a těžko napravitelný následek. Zároveň je potřeba ochránit společnost před tímto pachatelem, u něhož není naděje, že by ho bylo možno napravit výjimečným trestem odnětí svobody na dvacet až třicet let.

„Uložení trestu odnětí svobody na doživotí bude namíste, když (mimo jiné) nebudou jiné prostředky způsobilé ve smyslu § 54 odst. 3 písm. b tr. zákoníku účinně ochránit společnost před nejnebezpečnější kriminalitou, která velmi negativním a často nenahraditelným způsobem poškozují základní společenské hodnoty.“³⁷

I když shora uvedená citace ilustruje jinou skutkovou podstatu (zvláště závažný zločin obecného ohrožení § 272 odst. 1, odst. 2 písm. d), odst. 3 písm. s) tr. zákoníku), tak uložení doživotního trestu se v dané kauze stanovila zákonem kumulativně a proto muselo být před uložením takového trestu prokázáno, že jsou splněny všechny zároveň. Doživotní trest by byl i u zločinu vraždy podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku uložen za usmrcení dvou a více osob v kombinaci. To by právě představovalo onen těžko napravitelný následek.

³⁶ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. 6 To 19/2011 ze dne 18. března 2011 pro pokus trestného činu vraždy dle § 211 odst. 1, 2 písm. a), b), e), g) tr. zákona č. 140/1961 Sb.

³⁷ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 6 Tdo 1553/2016 ze dne 30. ledna 2018, kterým odmítnuto dovolání v methylalkoholové kauze, stíhané podle § 272 odst. 1, 2 písm. d), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, jako zvláště závažný zločin obecného ohrožení

2.8 PRIVILEGOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY

2.8.1 VRAŽDA NOVOROZENÉHO DÍTĚTE MATKOU

Jako privilegovaná skutková podstata je v tr. zákoníku č. 40/2009 Sb. obsažena vražda novorozeného dítěte matkou.

„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své narozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři až osm let.“³⁸

Subjektem tohoto trestného činu může být pouze matka novorozeného dítěte. Existují však také případy, kdy se matka takového jednání dopustí jako spolupachatelka, návodkyně nebo pomocnice. Pokud usmrtí novorozené dítě osoba odlišná od matky, pak nepožívá privilegovanou trestnost a zpravidla bývá stíhána za klasickou vraždu v režimu § 140 tr. zákoníku, není však ani vyloučeno zabití (§ 141 tr. zákoníku). Po subjektivní stránce se předpokládá existence úmyslu anebo alespoň nepřímého úmyslu (i eventuálního).

Důvodem speciality a privilegovanosti je existence takového mimořádného duševního stavu pachatelky během porodu, popřípadě krátce po něm, který snižuje typový stupeň společenské nebezpečnosti.

Předchozí právní úpravy (trestní zákony z roku 1852, 1950, 1961) stejnou privilegovanou skutkovou podstatu rovněž obsahovaly, a proto ani název skutkové podstaty nedoznal změn. Pojmově přesnější by asi byl název zabití novorozeného dítěte matkou, ale zákonodárci jej schválili a nazvali jako vraždu. Je nutné zdůraznit, že je vyloučen jednočinný souběh vraždy novorozeného dítěte matkou s trestným činem neposkytnutím pomoci.

Odborníci se v minulosti snažili o vytýčení definice pojmu, kterým se myslí začátek lidského života tedy, kdy nastává narození živého dítěte.

„Narození živého dítěte je úplné vypuzení nebo vynětí plodu z matčina těla – bez ohledu na délku těhotenství –, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života jako srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb

³⁸ Srov. § 142 tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

*kosterního svalstva, ať už pupečník byl či nebyl přerušen nebo placenta připojena. Každý plod při takovém porodu se považuje za živě narozené dítě.*³⁹

Vymezení shora a níže uvedeného pojmu je základem pro posouzení jak prostých, tak privilegovaných skutkových podstat vražd. Právo si pomáhá předpisy a definicemi v oblasti medicíny.

*„Pojem smrti je vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt) - takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.*⁴⁰

Rozrušení způsobené porodem je prof. JUDr. Pavlem Šámalem, Ph.D. a kolektivem v komentáři trestního zákoníku definováno jako extrémní psychická situace matky během a po porodu, která je vyvolána nástupem hormonální činnosti a fyziologických projevů během porodu. Vlivem tohoto rozrušení nastává u matky stav, kdy může dojít až k potlačení mateřského pudu, ale pouze v souvislosti s porodem. Je-li poté za takové situace matkou spáchána vražda, pak samozřejmě je mírněji trestána a to právě pro silné rozrušení matky. Je totiž na základě vědeckých prací prokázáno, že rodící žena popř. krátce po porodu může mít sníženy složky vůle a tím i rozpoznávací a ovládací schopnosti.⁴¹

*„Pro posouzení otázky, zda se pachatelka dopustila právního jednání v rozrušení způsobeném porodem, je nutné vycházet ze znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví porodnictví. Jestliže je pak prokázáno, že porod měl zcela standardní a nekomplikovaný průběh, pak je zpravidla vyloučena i právní kvalifikace podle § 142 tr. zákoníku o zločinu vraždy novorozeného dítěte matkou.*⁴²

Shora uvedená právní věta je z rozsudku, který soudil právě vraždu novorozeného dítěte matkou a došel k závěru, že rozrušení způsobené porodem je zvláštní znak trestného činu. Není rozhodné, jestli obžalovaná měla nebo neměla narušené schopnosti rozpoznat nebezpečnost svého jednání a ovládnout ho.

³⁹ Instrukční příručka WHO MKN-10 Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, Desátá revize obsahová aktualizace k 1. 1. 2018, 183 – 184 s.

⁴⁰ Srov. Stanovisko NS ČSSR sp.zn. Tpjf 24/85 ze dne 31. října 1985

⁴¹ Šámal, P a kol. Trestní zákoník II §140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 1332 s., ISBN 978-80-7400-178-9

⁴² Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 4 Tdo 372/2013-49 ze dne 28. května 2013

Psychický stav pachatelky musí být způsoben pouze porodem a do rozrušení není možné substituovat jiné příčiny.

„Stav rozrušení z hlediska jeho počátku spadá v jedno s počátkem porodu a trvá zpravidla několik hodin, výjimečně i dnů. Z toho vyplývá, že složitější je to s vymezením doby jeho ukončení, neboť jde o zcela individuální záležitost, přičemž dopovězení této otázky je zásadně na znalcích.“⁴³

V praxi jsou známy aktivní i pasivní vraždy novorozeného dítěte matkou. Při aktivní vraždě matka jedná v úmyslu dítě usmrtit například udušením, škrcením, údery, vyhozením dítěte z okna, utopením, ubitím a například i ubodáním. Naproti tomu u pasivní vraždy je charakteristické, že matka dítě porodí a dál se o něj nijak nestará. Právě tímto opomenutím může nastat smrt.

„Trestní odpovědnost za trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr. zákona nevylučuje bez dalšího okolnost, že pachatelka se nijak nepřipravovala na porod dítěte a nezajímala se ani o zajištění další péče související s jeho narozením a že porod proběhl bez odborné zdravotnické pomoci. Při tom je nutné zjišťovat (zejména na podkladě znaleckého posudku), zda uvedený trestný čin spáchala v rozrušení způsobeném porodem. Neshody v manželství, komplikovaný vztah k otci dítěte, absence důvěrné osoby a další okolnosti z doby před porodem nemohou samy o sobě svědčit pro závěr o existenci rozrušení, které by způsobil porod ve smyslu § 220 tr. zákona. Jestliže je na podkladě dokazování takový závěr vyloučen, přichází v úvahu posoudit příslušný skutek jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. e) tr. zákona.“⁴⁴

Ačkoliv byla tato právní věta poprvé koncipována ještě za účinnosti tr. zákona č. 140/1961 Sb., je její platnost i v současné době v režimu tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

U trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou příprava podle § 142 tr. zákoníku není trestná, protože nejde o zvlášť závažný zločin a její trestnost není ani v režimu § 20 odst. 1 tr. zákoníku u tohoto trestného činu stanovena.

Součástí subjektivní stránky této skutkové podstaty je zcela určitě pohnutka či motivace. Motiv však není znakem u skutkové podstaty trestného činu vraždy

⁴³ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 7 Tdo 571/2014 ze dne 13. května 2014

⁴⁴ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 11 Tdo 149/2012-21 ze dne 22. října 2012

novorozeného dítěte matkou. Motiv se většinou zjišťuje jen proto, aby byly ilustrovány buď polehčující či přitěžující okolnosti při stanovení trestu.

V životě se může stát, že matka trpí duševní poruchou, která není jen přechodná (schizofrenie, maniodepresivní porucha apod.) a z důvodu své choroby matka trpí například paranoidními představami a krátce po porodu z této příčiny usmrtí své čerstvě narozené dítě. Příklad duševně nemocné vražedkyně novorozence je nutné oddělit od situace, kdy matka delší dobu po porodu v důsledku poporodní deprese dítě usmrtí. Průzkumy uvádějí, že poporodní deprese se projevují asi u 10 % procent matek a jsou charakteristické pocitem beznaděje, strachu, selhání, bezmoci, nechutenství nebo přejídání. Matky mohou mít poruchy spánku, vztek, podrážděnost, úzkost, únavu i různé fobické příznaky. Neexistuje však paralela prokazující, že porod nebo kojení vyvolá duševní nemoc. Poporodní deprese představují samostatnou diagnózu.

Medicínská praxe udává jako mnohem závažnější poruchu psychiky matky po porodu tzv. laktační psychózu, v současné době již nazývanou „poporodní psychózu“. Trpí jí asi 0,1 % matek po porodu a jedná o velice závažný stav projevující se depresí, mánií, halucinacemi či bludy. Matka v důsledku tohoto ataku je bezprostředně ohrožena na životě, ztratí kontakt s realitou a je nezbytně nutné ji okamžitě léčit.

Publikace o porodnictví uvádí i stav tzv. „poporodního blues“, kterým trpí 80 % matek po porodu. Tento stav je vyvolán vyčerpáním, nástupem depresivního ladění a prudkým poklesem hladin hormonů. Projevem je plačtivost, citová labilita, strach o dítě, špatný spánek, ale všechny tyto příznaky obvykle do 12. dne po porodu ustoupí.

V případě nechtěného těhotenství, které by u matky zkomplikovalo už tak vypjaté osobní vztahy, může být další pohnutkou k vraždě novorozence. Je možné, že se žena ocitne v takové partnerské krizi, že se vraždou chce pomstít partnerovi, popřípadě osvobodit se od povinností, které by péče o dítě přinesly. Nechtěné těhotenství může být i důsledkem mimomanželského vztahu, který matka usmrcením dítěte hodlá zatajit.

Staly se rovněž takové případy vražd novorozenců, které matky usmrtily pro nepříznivou sociálně ekonomickou situaci. Je nutné ale uzavřít, že tato pohnutka byla frekventována spíše v minulosti než v současnosti. Nicméně popsány jsou

případy fetujících matek, bezdomovkyň, popřípadě i nezaměstnaných žen, které pro tuto nepříznivou situaci své dítě zavraždily.

V předválečném období byl u tohoto zločinu jako pohnutka udáván strach z názoru okolí, protože se většinou jednalo o nemanželské děti.

Při objasňování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou bude nutné nechat provést detailní prohlídku mrtvolky a její pitvu. Zpravidla budou znalci – patologovi položeny základní otázky: Jde o novorozené dítě? Narodilo se dítě živé? Po porodu žilo a dýchalo? Jaká byla jeho zralost? Byl novorozenec životaschopný? Jaká byla bezprostřední příčina jeho smrti?

2.8.2 ZABITÍ

„§ 141

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.*
- (2) *Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
 - a) *na dvou nebo více osobách,*
 - b) *na těhotné ženě, nebo*
 - c) *na dítěti mladším patnácti let.*⁴⁵

Zločin zabití, jehož úprava je obsažena v ustanovení § 141 tr. zákoníku, je druhou privilegovanou skutkovou podstatou trestného činu vraždy. Jedná se o novou, v naší zemi netradiční skutkovou podstatu, kdy k vytvoření této skutkové podstaty došlo s účinností nové hmotně právní trestní úpravy v roce 2010. Tato skutková podstata plní funkci potrestání pachatele, který sice usmrtil osobu, ale není vrahem. Jeho jednání se tedy považuje za méně společensky škodlivé, než je tomu právě u vraždy.

Zatímco na rozdíl od trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, může být pachatelkou pouze matka novorozeného dítěte, tak u vraždy a zabití, pachatelem může být každý. Zásadní rozdíl však spatřuji především v subjektivní stránce, pro kterou je charakteristické silné rozrušení pachatele. Toto rozrušení může být jednorázové (afekt), ale dlouhodobější, které se projeví na duševním stavu

⁴⁵ Srov. § 141 tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

pachatele. Pachatel musí usmrcení jiného provést ve značném stupni emočního vzrušení a subjektivního neklidu. Na rozrušení se může podílet i nervová labilita pachatele, popřípadě i rozvinutá duševní porucha. Je však také možné, že pachatel bude jednat ve strachu, poté co se významně ulekl anebo zareaguje zmatečným způsobem. Celkově jeho stav musí být charakterizován vystupňovanou obavou o svůj život popřípadě o život někoho blízkého. Zároveň lze za silné rozrušení považovat i naprosto zkratkovitou reakci na silný vnější podnět. *„Za silné rozrušení, které je omluvitelným hnutím myslí ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku o trestném činu zabití, nelze považovat rozrušení pachatele vyvolané jeho hněvem a vztekem (např. v důsledku nadměrného hluku oslavujících osob) ve spojení s vlivem alkoholických nápojů, které požil.“*⁴⁶

Vedle psychického stavu pachatele musí být předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného.

*„Zavrženíhodným jednáním ve smyslu § 141 tr. zákoníku je třeba rozumět takové vědomé a úmyslné jednání poškozeného, které je z hlediska etických měřítek společnosti mimořádně škodlivé, zraňující a pro druhé ponižující nebo hrozící jim způsobit závažnou újmu na jejich právech.“*⁴⁷

*„K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele trestného činu zabití ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku, tedy musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat. Takovým podnětem pak zásadně nebude krádež majetku pachatele.“*⁴⁸

V případě zavrženíhodného jednání poškozeného se jeho chování nazývá i provokací a musí se skutečně jednat o takové jeho chování, kterým například fyzicky nebo psychicky týrá pachatele anebo ho pohlavně zneužívá či jinak mimořádně ponižuje. Soud při úvahách zda se jedná o „zavrženíhodné jednání“ bude zkoumat, zda provokace byla zvrhlá, bezohledná naprosto bezcitná a hrubým způsobem zasahovala do práva jiné osoby. V případě zabití se v praxi velmi často jedná o situace, kdy pachatel byl opakovaně předmětem zavrženíhodného jednání poškozeného a po celou dobu se jej intenzivně bál, protože byl například závislý, slabý, mučený, psychicky týraný popřípadě šikanovaný.

⁴⁶ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 4 Tdo 1517/2010 ze dne 27. ledna 2011

⁴⁷ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 6 Tdo 372/2018-55 ze dne 28. března 2018

⁴⁸ Srov. Usnesení NS ČR sp.zn. 7 Tdo 793/2010 ze dne 25. srpna 2010

V praxi při posouzení podmínek použití právní kvalifikace zabití podle § 141 tr. zákoníku si soud k důkazu nechá vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví a to buď z odvětví psychiatrie, nebo z odvětví forenzní psychologie. Na základě tohoto důkazu si pak soud musí odpovědět na právní otázku, zda pachatel byl či nebyl při svém jednání v silném rozrušení.

3 SLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

3.1 HISTORICKÝ VÝVOJ TRESTNÍHO PRÁVA NA SLOVENSKU OD 1918

Po vzniku 1. Československé republiky v roce 1918 byly sice oba národy součástí jedné republiky, ale zajímavé bylo, že existoval tzv. právní dualismus. Na území českých zemí tzv. recepční normou převzala rakouská úprava z roku 1852 a trestní právo upravoval Rakouský trestní zákoník. Naproti tomu ve stejné době na Slovensku platil Uherský trestní zákon z roku 1878. Veškeré přípravné práce k vytvoření rekodifikací civilního i trestního práva na obou územích přerušil nástup Hitlera k moci, vytvořením Protektorátu Čechy a Morava a na Slovensku byl založen samostatný klerofašistický Slovenský štát.

Období tzv. poválečné právní dvoutletky bylo charakteristické přijetím Trestného zákona č. 89/1950 Zb. a tak vlastně došlo ke kodifikaci trestního práva a k ukončení účinnosti uherských předpisů.

Tento stav trval až do přijetí zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, který byl vícekrát novelizován a jeho účinnost fakticky skončila až přijetím Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. a Trestného poriadku zákonem č. 301/2005 Z. z. Dalo by se říct, že v období po sametové revoluci byl starý trestný zákoník pouze novelizován a byly z něj odstraněny pouze výrazy socialistického zřízení, odstraněny byly politické skutkové podstaty a zrušen byl trest smrti. Na Slovensku byli rychlejší s přípravou rekodifikace a podařilo se, aby s účinností od 1. ledna 2006 platil nový trestný zákon. Je možné říct, že našemu zákoníku č. 40/2009 Sb. byl Slovenský trestní kodex určitým vzorem. Pokud český trestní zákoník přinesl novou systematiku, kdy do úvodu zvláštní části přináší zejména skutkové podstaty chránící život a zdraví, pak tato změněná systematika má vzor ve Slovenské právní úpravě. Slovenský trestní zákon má stejně jako český obecnou a zvláštní část. Obecná část obsahuje na Slovensku působnost zákona, druhy sankcí a způsob jejich ukládání, zánik trestnosti, ustanovení o stíhání mladistvých, které je v případě Slovenska obsaženo v trestném zákoně. Srovnala bych, že v Čechách se této problematice věnuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Slovenský trestní zákon ve zvláštní části staví dvanáct samostatných hlav a to podle druhu chráněného zájmu. Jak jsem již uvedla, ochrana jedince, jeho života a zdraví včetně ochrany lidských práv a svobod jsou na Slovensku upraveny již

v úvodu zvláštní části. Připomínám, že po rekodifikaci převzala česká právní úprava stejnou systematiku. Slováci v novém trestném zákoně rovněž opustili materiální pojetí trestného činu a nahradili ho pojetím formálním. Jejich kategorizace dělí trestné činy na přečiny a zločiny, přičemž náš trestní zákoník zná ještě kategorii zvláště závažného zločinu, kterým je stanovena trestní sazba s horní hranicí nejméně deset let. Zajímavostí je, že věková hranice po vznik trestní odpovědnosti není na Slovensku patnáct let jako u nás, ale snížila se na čtrnáct let. K tomu chci připomenout, že v České republice bylo v původním rekodifikačním konceptu připraveno snížit věkovou hranici pro trestní odpovědnost rovněž také na čtrnáct let, což nakonec neprošlo.

Na Slovensku vznikly nové druhy trestu – domácí vězení a například trest povinné práce (u nás nazýván jako alternativní trest obecně prospěšné práce). U ochranných opatření je na Slovensku zaveden nově ochranný dohled a detence, což je v případě detence nový institut pro záchyt duševně nemocných pachatelů úmyslných trestných činů. Nejvyšší přípustná délka trestu odnětí svobody je na Slovensku jen dvacet pět let, přičemž náš výjimečný trest počítá s trestem nad dvacet až do třiceti let.⁴⁹Výjimečný trest doživotí je na Slovensku ukládán v souladu s přijatou zásadou „tříkrát a dost“. V Českých rekodifikačních osnovách se tato zásada objevovala rovněž, ale následně neprošla. Způsob ukládání tohoto trestu na Slovensku má určeno taxativně, za které zločiny lze doživotí uložit, jestliže za ně byl pachatel v minulosti už dvakrát odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Z hlediska nových procesních pravidel na Slovensku chci zmínit zejména tu skutečnost, že tam soudy nepatří mezi orgány činné v trestním řízení. I tak znají postavení tzv. soudce pro přípravné řízení. Z dalších významných procesních změn bych chtěla zmínit zkrácení vyšetřovací vazby z pěti na čtyři roky, zavedeny byly nové lhůty pro skončení vyšetřování a vznikly nové druhy odklonů od trestního řízení, změny doznalo významným způsobem i odvolací řízení.

3.2 ZVLÁŠTNÍ ČÁST SLOVENSKÉHO TRESTNÍHO ZÁKONA

Slovenská republika si stejně jako Česká republika postavila jako nejvýznamnější chráněný zájem lidský život. Právě proto stojí skutková podstata vraždy hned na prvním místě zvláštní části trestního zákona. Obecná kritéria

⁴⁹ Srov. § 54 odst. 1 Trestního zákoníku 40/2009 Sb.

skutkové podstaty jsou velmi podobná jako v českém právním řádu. Systematika trestných činů, jejichž následkem je smrt člověka, je založena na rozdělení podle způsobu zavinění na úmyslné a nedbalostní. Do úmyslných patří úkladná vražda (§ 144 TZ), vražda (§ 145 TZ) a vražda novorozeného dítěte matkou (§ 146 TZ). Při zavinění z nedbalosti má slovenský právní řád zabití (§ 147 a § 148 TZ), usmrcení (§ 149 TZ), nedovolené přerušené těhotenství (§ 150 – 153 TZ) a účast na sebevraždě (§ 154 TZ).

3.2.1 ÚKLADNÁ VRAŽDA PODLE § 144 TZ

Slovenská právní úprava přivádí v trestním zákoně nejprve úkladnou vraždu v režimu § 144 TZ a hned za ní je úprava vraždy § 145 TZ. Rozdíl mezi těmito skutkovými podstatami je v trestněprávní teorii vymezen v subjektivní stránce, takže zatímco úkladná vražda předpokládá kromě úmyslu i předem uváženou pohnutku.

„Předem uváženou pohnutkou se rozumí zformulované rozhodnutí usmrtit jiného, které přetrvává v průběhu delšího časového období před usmrcením člověka.“⁵⁰

„§ 144 Úkladná vražda

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí s předem uváženou pohnutkou, potrestá se odnětím svobody na dvacet až dvacet pět let.“⁵¹

Slovenská právní úprava považuje úkladnou vraždu za *obzvlášť závažný zločin*⁵². V první řadě mne zaujala u této skutkové podstaty sazba trestu odnětí svobody od dvaceti do dvaceti pěti let. V porovnání s naším zákoníkem by v podstatě šlo o výjimečný trest. Subjektem této skutkové podstaty je každá trestně odpovědná osoba, přičemž tohoto trestného činu se nemůže dopustit právnická osoba. Subjektivní stránka předpokládá a vyžaduje úmysl, navíc však doplněný povinnou předem uváženou pohnutkou. Objektem skutkové podstaty je vždy život člověka.

⁵⁰ Ivor, J. a kol., Trestné právo hmotné – Osobitná časť, Bratislava: Iura edition, spol. s. r. o., 2006, 34 – 35 s., ISBN 80-8078-099-4

⁵¹ Srov. § 144 zákona č. 300/2005 Z. z. trestní zákon

⁵² Korgo, D. a kol., Trestné právo hmotné – Osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2016, 22 s., ISBN 978-80-7380-621-7

Objektivní stránka bude záležet na konkrétním jednání pachatele, který usmrtí jiného člověka. Předmětem útoku bude vždy pouze jiný živý člověk, protože sebevražda, pokud by ji člověk přežil, není na Slovensku sama o sobě trestná. Slovenská trestněprávní nauka považuje vlastně živého člověka jako narozené dítě, jestliže se alespoň jednou nadechlo. Smrt se odvíjí podle jejich pojetí od okamžiku biologické smrti mozku (cerebrální smrt). Ani Slovenský trestní zákon nemá sám v sobě dořešenou definici začátku života, neboť tato definice tam stále představuje určitý sporný problém. Stejně tak způsobení pouze klinické smrti bez následné smrti biologické se bude považovat pouze za pokus úkladné vraždy. Stejně jako u nás nelze pachatele jednajícího v omylu odsoudit za vraždu proti již mrtvému člověku.

Usmrcení se vykládá dále jako jakékoli zbavení života člověka, kterého jde dosáhnout jak aktivním jednáním, tak také úmyslným opomenutím například při porušení právních a zvláštních povinností. Požaduje se naplnění přímého úmyslu. Předem uvážená pohnutka předpokládá takové činnosti pachatele, kterými si nejen předem věc rozváží, ale následně pečlivě naplánuje svoje jednání. Právě tato skutečnost odlišuje skutkovou podstatu úkladné vraždy od spáchané vraždy podle § 145 TZ, která je výsledkem spontánního jednorázového rozhodnutí pachatele. Pohnutku definují jako vnitřní, ale dlouhodobě prožité rozpoložení pachatele, které ho vede ke spáchání tohoto skutku.

Ustanovení o úkladné vraždě obsahuje dále odstavec druhý, který ukládá zpřísněnou trestní sazbu trestu odnětí na dvacet pět let nebo trestu doživotí, jestliže pachatel už byl douzený za vraždu, jestliže usmrtil dvě osoby, dále jestliže je vražda spáchána závažnějším způsobem, nebo na chráněné osobě, nebo z osobního motivu, nebo v úmyslu získat majetkový prospěch. I v tomto odstavci musím zkonstatovat po srovnání, že trestní sazba tohoto odstavce je v porovnání s českou kvalifikovanou skutkovou podstatou mnohem přísnější.

Konečně je upraven ještě odstavec třetí úkladné vraždy, ve kterém je trestní sazba pouze doživotí, na které je pachatel úkladné vraždy odsouzen tehdy, když za takovýto čin již byl odsouzený, vraždu vykonal v nebezpečném seskupení anebo za krizové situace. Podotýkám, že pachateli trestného činu úkladné vraždy musí být v den spáchání čtrnáct let a musí být přičetný. Odstavec druhý a odstavec tři § 144 TZ nazývají obecně kvalifikované skutkové podstaty a ty pak naplňují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Kvalifikované skutkové podstaty si zaslouží podrobnější prezence. Vysvětlovat úkladnou vraždu na dvou osobách není potřeba, protože pokud by pachatel zabil více než dvě osoby, jednalo by se o jinou kvalifikovanou okolnost.

Závažnější způsob provedení úkladné vraždy předpokládá podle slovenského trestního zákoníku spáchání vraždy surovým nebo trýznivým způsobem za účasti organizované skupiny nebo více osob. Více osob definuje slovenská trestněprávní nauka jako tři a více osob.

Chráněnou osobou se pak rozumí zejména dítě, těhotná žena, osoba blízká, nemocná, či odkázaná nebo osoba vyššího věku, popřípadě veřejný činitel, svědek, znalec nebo tlumočník. Těhotná žena je považována od uhnízdění oplodněného vajíčka ve sliznici dělohy, až do začátku porodu. Ani na Slovensku se vražda těhotné ženy neposuzuje jako vražda spáchaná na dvou osobách. Zvláštní motiv lze nalézt v definici výkladových pojmů v § 140.

„§ 140

Osobitným motívom sa rozumie spáchanie trestného činu

- a) *na objednávku,*
- b) *z pomsty,*
- c) *v úmysle zakryť alebo uľahčiť iný trestný čin,*
- d) *z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti, alebo*
- e) *so sexuálnym motívom.*⁵³

Úmysl získat majetkový prospěch je chápán zhruba ve dvou rovinách. Jednak předpokládá úmysl pachatele přisvojit si určitou věc oběti. A jednak představuje odměnu za nájemnou vraždu.

Recidiva úkladné vraždy po předchozím odsouzení téhož, představuje slovenskou kontroverzní zásadu „pravidlo třikrát a dost“. Toto pravidlo, respektive zásadu, nalezneme v § 47 odst. 2 TZ. Jednoduše řečeno se podle této zásady odsoudí na doživotí takový pachatel úkladné vraždy (a jiných vyjmenovaných skutkových podstat), jestliže byl v minulosti dvakrát za úkladnou vraždu potrestán

⁵³ Srov. § 140 zákona č. 300/2005 Z.z. trestný zákon

nepodmíněným trestem odnětí svobody. Dokonce zde postačí pokus o úkladnou vraždu.

Nebezpečné seskupení zahrnuje zločineckou a teroristickou skupinu. U zločinecké skupiny se musí jednat o uskupení nejméně tří osob s určitou delší existencí, ale za účelem spáchání jednoho či více trestných činů se záměrem zajištění financí či jiných výhod. Naproti tomu teroristická skupina nežadá z hlediska vnitřní struktury žádnou koordinovanost a cílem je pouze páchání teroru či terorismu.

Krizová situace je vykládána jako nouzový stav (pohromy), výjimečný stav (nepokoje či hrozba teroristickým útokem), válečný stav (vypovězení války, napadení jiným státem) nebo válka.

Ačkoli slovenská úprava nezná afektdelikt, reaguje na tuto neexistenci mimořádným snížením trestu.

Pokus trestného činu úkladné vraždy je trestný, a to i přes to, že v ustanovení § 145 TZ není výslovně uveden. U pokusu se Slovenská právní úprava opírá o obecné ustanovení § 14 TZ, podle kterého je pokus trestný podle trestní sazby za dokonáný čin. Slovenská právní úprava za pokus úkladné vraždy považuje i takovou situaci, když se pachatel rozhodne v domnění, že oběť usmrtil, zbavit se těla. Oběť pak umírá až následkem snahy pachatele o zahlazení skutku. Slovensko takový vícečinný souběh kvalifikuje jako pokus o vraždu a ublížení na zdraví z nedbalosti.

3.2.2 VRAŽDA DLE § 145 TZ

„§ 145

*(1) Kto iného úmyselne usmrtil, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov.*⁵⁴

Základní rozdíl mezi úkladnou vraždou a vraždou podle slovenské právní úpravy je ten fakt, že vraždu necharakterizuje předchozí promyšlení, přípravu či plánování, ale je určitým činem daného okamžiku, popřípadě neuváženou a nezvládnutou reakcí na vnější podnět. I zde se však bude vyjadřovat úmyslné jednání pachatele a to jak v podobě úmyslu přímého tak i nepřímého, kde

⁵⁴ Srov. § 145 zákona č. 300/2005 Z. z. trestní zákon

následkem musí být vždy usmrcení člověka. Vražda může být i důsledkem afektu nebo vnitřního rozrušení, které vyprovokuje pachatele k vraždě.

Ačkoli první odstavec upravuje zákonnou trestní sazbu patnáct až dvacet let, je hned po něm v odstavci druhém uvedeno, že pokud pachatel usmrtí dva lidi, pokud je zjištěn závažný způsob jednání, pokud je obětí chráněná osoba nebo je zde osobní motiv či úmysl získat majetkový prospěch, pak se sazba pohybuje od dvaceti do dvaceti pěti let, možné je však uložit i doživotí.

A konečně existuje ještě třetí odstavec vraždy, který stejně jako úkladná vražda umožňuje trest dvaceti pěti let odnětí svobody nebo doživotí v případě, že pachatel již byl za vraždu či úkladnou vraždu v předchozí době odsouzený, jestliže usmrtil jiného v rámci nebezpečného seskupení anebo za krizové situace.

Již nyní lze uzavřít, že při porovnání trestních sazeb obdobných zločinů v českém právním řádu ukládá slovenský trestní zákon mnohem přísnější trestní sazby a naopak je spojujícím kritériem ta skutečnost, že obě právní úpravy rozlišují vždy prostou skutkovou podstatu a kvalifikovanou. Úkladné vraždě ve slovenském pojetí se tak nejvíce podobá vražda podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku, když pachatel jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.

3.2.3 VRAŽDA NOVOROZENÉHO DÍTĚTE MATKOU DLE § 146 TZ

„§ 146

*Matka, ktorá v rozrušení spôsobenom pôrodom úmyselne usmrtí svoje novonarodené dieťa pri pôrode alebo hneď po ňom, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až osem rokov.*⁵⁵

Skutková podstata vraždy novorozeného dítěte matkou je vůči trestnému činu vraždy na Slovensku privilegovanou skutkovou podstatou. Po výkladové stránce lze uzavřít za pomoci komparační metody, že se v obou dvou státech jedná o rovnocenné skutkové podstaty. Trestněprávní nauka podává, že objektem, který jejich trestní zákon chrání je život narozeného dítěte. Objektívni stránka skutkové podstaty je naplněna tehdy, když pachatelka usmrtí svého novorozence při porodu nebo hned po něm. Subjekt je vždy definován konkrétně na ženu, respektive matku, rodičku a v žádném případě pachatelem nemůže být právnická osoba.

⁵⁵ Srov. § 146 zákona č. 300/2005 Z. z. trestní zákon

Subjektivní stránka v rámci zavinění vždy předpokládá úmysl. Předmětem bude vždy novorozenec a to již od začátku porodu, přičemž nebude rozhodné, zda dítě už plně opustilo tělo matky anebo zda došlo k přerušení pupeční šňůry. Slovenské trestní právo definuje lidský plod jako vyvíjející se bytost ve všech stádiích vývoje až do začátku porodu. Usmrcení plodu však není vraždou, ale lze ho považovat za těžkou újmu na zdraví. Předmětem útoku u vraždy novorozeného dítěte matkou na Slovensku může být proto jen narozené živé dítě, které je schopné mimoděložní existence. Stejně jako u nás se slovenská teorie trestního práva zabývá obecnou definicí rozrušení způsobeného porodem, kde je podáváno, že se jedná o specifický psychický stav rodičky, který je vyvolán fyziologickými porodními procesy a který ji činí oslabenou vůči vnitřním a vnějším podnětům. Délka trvání tohoto psychického stavu je různorodá, přičemž slovenské trestní právo připouští i několik dnů.

Dokazování této skutkové podstaty se často opírá o vypracovaný znalecký posudek z oboru gynekologie a porodnictví a soudního lékařství. Jestliže by však znalec došel k závěru, že matka dítě usmrtila v důsledku své nepřičetnosti (tedy neschopnosti ovládat a rozpoznat své jednání). Pak by se pro zjištěnou nepřičetnost mohlo jednat o okolnost, jež vylučuje trestní odpovědnost. Česká a také slovenská nauka se zabývá definicí co je to při porodu, to Slováci definují od začátku porodu do jeho skončení a dále obě právní úpravy definují co je to po porodu (v Čechách bezprostředně, na Slovensku hned) a obě docházejí k individuálnímu času, který musí být učen znaleckým posudkem porodníka.

3.2.4 NEDBALOSTNÍ SKUTKOVÉ PODSTATY S NÁSLEDKEM USMRCENÍ

Slovenská systematika má ve zvláštní části trestního zákona vyjmenovány nejprve úmyslné skutkové podstaty a následuje výčet nedbalostních. Mezi ně patří s českým právem totožné zabití, jehož úprava je obsažena v § 147 a § 148 TZ. Již nyní je možné konstatovat, že i u neúmyslných skutkových podstat jsou uvedeny mnohem přísnější trestní sazby na Slovensku než v České republice. Ustanovení § 147 má sazbu sedm až deset let, protože v tomto ustanovení se předpokládá úmysl způsobit těžkou újmu na zdraví. V následujícím ustanovení se předpokládá způsobení smrti s úmyslem ublížit na zdraví a pak je sazba pouze tři až osm let.

Další nedbalostní skutkovou podstatou je usmrcení podle § 149 TZ. Jedná se o nedbalostní skutkovou podstatu a analogická skutková podstata v českém trestním právu není. V otázce základních znaků skutkové podstaty je možné stručně

uvést, že objektem je opět lidský život a objektivní stránkou je takové jednání, jehož následkem nastane smrt. Subjekt může být jak všeobecný, tak i speciální, což se vykládá, že pachatel způsobuje smrt v souvislosti se svým zaměstnáním, povoláním, postavením, funkcí nebo jako řidič dopravního prostředku. Odnětí svobody je v prvním odstavci až na tři roky a v nižších paragrafech se přiměřeně zvyšuje. Nejprísnější sazba je pak uzákoněna u pátého odstavce, kde při usmrcení dvou nebo více osob, jejichž sazba je sedm až dvanáct let. Pokud bych měla uvést analogickou skutkovou podstatu v českém trestním zákoníku, pak by se asi jednalo o § 143 Usmrcení z nedbalosti, kde však při způsobení smrti nejméně dvou osob máme sazbu tři až deset let.

Nedovolené přerušení těhotenství je ve slovenském trestním zákoníku obsaženo celkem ve čtyřech skutkových podstatách (§ 150 – 153 TZ). Tyto trestné činy se považují za zločiny, výjimkou je pouze ustanovení § 151 a § 152 TZ jsou klasifikovány jako přečin. Základní rozdíl mezi § 150 a § 151 je souhlas či nesouhlas těhotné ženy k umělému přerušení jejího těhotenství. Je důležité uvést, že Slováci mají tyto skutkové podstaty v první hlavě a prvním dílu nazvaném trestné činy proti životu. Česká systematika má vraždu jako úmyslnou skutkovou podstatu a zabití jako nedbalostní v Dílu I. Trestné činy proti životu, zatímco nedovolené přerušení těhotenství má v Dílu IV. Trestné činy proti těhotenství ženy. Totožnost a analogii shledávám v tom, že český trestní zákoník má rovněž skutkové podstaty rozděleny na § 159 tr. zákoníku na nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy a dále na § 160 tr. zákoníku na nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy. V České republice existují další skutkové podstaty zabývající se pomocí těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství (§ 161 tr. zákoníku) a dále svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství (§ 162 tr. zákoníku).

Při srovnání trestních sazeb lze uzavřít, že jsou přibližně totožné, ale české trestní právo má nižší a mírnější dolní hranici zákonné trestní sazby. Je zjevné, že nedovolené přerušení těhotenství je na Slovensku zřejmě z náboženských a historických důvodů zařazeno přímo do oddílu trestných činů proti životu a zdraví. Zatímco předmětem útoku bude vždy živý lidský plod, tak subjektem bude vždy osoba odlišná od těhotné ženy a samozřejmě tento trestný čin nemůže spáchat právnická osoba. Jednání pachatele může spočívat jak v návodu ženy, aby si sama těhotenství přerušila nebo aby sama požádala jiného a svolila mu k tomuto kroku.

Ovšem za podmínek odporujících postupu *lege artis*. Jednání však ale může spočívat v pomoci, aby nelegálně došlo k přerušení těhotenství. Slovenská nauka trestního práva uzavírá, že těhotenství lze přerušit pouze v případě, že plod je živý. Zákonný postup, kdy žena chce své těhotenství na základě svobodného rozhodnutí přerušit je upraven v zákoně o umělém přerušení těhotenství a dále v souvisejících vyhláškách slovenského Ministerstva zdravotnictví.

4 ÚVAHY DE LEGE FERENDA K OTÁZKÁM TRESTÁNÍ VRAŽDY

V kapitole úvahy de lege ferenda k otázce trestání vraždy bych se chtěla zabývat analýzou tří oblastí, o které jsem se při studiu podkladů k diplomové práci zajímala. Chci se věnovat otázce legalizace euthanasie, neexistující právní úpravě ochrany plodu v těle těhotné ženy, která může být zavražděna, a konečně chci podat stručnou exkurzi již neexistující úpravy trestu smrti.

4.1 EUTHANASIE

Euthanasie je již v naší současnosti velice známý pojem. Při obecné analýze lze dojít ke snadnému závěru, že její přesný překlad z řečtiny je „dobrá smrt“ a je jí označován dobrovolný odchod člověka ze života za pomoci lékařů. Používán je rovněž výkladový pojem „asistovaná sebevražda“ u nevléčitelně nemocných. Existují i výkladové teorie, které samotnou euthanasii odlišují od asistované sebevraždy, toto ovšem běžný člověk nedokáže z hlediska výkladu a obsahu rozlišit a tyto pojmy zahrnuje do jednoho. Euthanasii je proto možné chápat jako přímé a úmyslné usmrcení takového člověka, který trpí nevléčitelnou chorobou spojenou s prožíváním nezměrného utrpení a který již není schopen nebo nechce spáchat samostatně sebevraždu. U asistované sebevraždy bych ráda uzavřela definici pojmu tak, že dotyčná osoba si poslední krok k ukončení svého života vykoná sama, je totiž ještě schopna si ji vykonat například ve formě aplikace jedu, ovšem musí zde být jiná osoba, která jí podá připravenou látku. U euthanasie provede usmrcení vždy druhá osoba.

V České republice právní úprava euthanasie dosud neexistuje, zaznamenala jsem několik snah prosadit připravený zákon do našeho právního řádu. Na rozdíl od České republiky existuje euthanasie v právním řádu Švýcarska, dále Švédska – to však povoluje euthanasii pouze svým občanům, Nizozemí, Belgie, Francie a Německa. Velmi mne překvapilo, že země, považující se za baštu křesťanství a mající na svém území sídlo papeže, Itálie, má rovněž uzákoněnu euthanasii.⁵⁶

Nizozemí má již od roku 2002 legalizovánu euthanasii pro ty pacienty, kteří trpí nesnesitelnou bolestí bez naděje na vyléčení. V roce 2016 jsem zaznamenala,

⁵⁶ Právo na smrt – eutanazie: Kde je asistovaná sebevražda povolena? Dostupné z <https://eurozpravy.cz/veda-a-technika/veda/77965-pravo-na-smrt-eutanazie-kde-je-asistovana-sebevrazda-povolena/>

že v Nizozemí vláda uvažuje o návrhu zákona, který by legalizoval asistovanou sebevraždu pro lidi, kteří netrpí nevyлéčitelnou nemocí. Na vládu se totiž obrátil jak ministr zdravotnictví, tak ministr spravedlnosti s tím, že pro lidi, kteří mají dobře promyšlený názor, že jejich život je naplněný, mají mít po splnění dalších přísných kritérií právo ukončit život způsobem, který je pro ně důstojný. Z praktického pohledu by to znamenalo, že také člověk jakéhokoli věku, trpící duševním onemocněním nebo například demencí, by měl právo svůj život ukončit. Zdroje uvádějí, že v roce 2015 bylo v této zemi zaznamenáno 5516 případů euthanasie, což znamená 3,9 % všech úmrtí v zemi.

Ráda bych zmínila několik úvah i ke Švýcarsku, které není členskou zemí Evropské unie a která má několik klinik smrti, kdy nejvíce do povědomí vešla klinika firmy DIGNITAS. Název je odvozen od anglického slova „dignity“, což v českém překladu znamená „důstojnost“. Klinika je známa tím, že si lze zde koupit pobyt a připravený smrtící koktejl si však člověk musí přiložit k ústům sám v okamžiku, pro který se rozhodne.

Spojené Království se k otázce euthanasie vyjadřovalo jako konzervativní země, i zde se však v minulosti vyskytly případy, kdy se obyvatelé obrátili na soud s určením práva zemřít. Britská justice zpravidla tyto případy odmítala a jednoznačně tak upřednostňovala život před smrtí. V posledních letech však vývoj v otázce euthanasie přichází s pohledem spíše pozitivním, protože počet žádostí o umožnění této „dobré smrti“ stále stoupá a občané tak „odjíždějí vyřešit svou situaci“ do Švýcarska. Z posledních dostupných informací jsem zaregistrovala, že v posledních letech sněmovna lordů i skotský parlament projednávaly zákon o asistovaném umírání.

I ve Francii jsem zaznamenala, že její právní řád již obsahuje předpis na základě, kterého lze ukončit podávání zdravotní péče, pokud je tato nepřiměřená, marná a nevytváří jiný efekt než umělé prodloužování života. Pacient však musí splnit poměrně náročná kritéria, kdy se více let má nacházet ve vegetativním stavu, být napojen na přístroje, být v bezvědomí a požívat umělou výživu. I zde však rozhoduje příslušný soud na základě lékařské zprávy.

Belgie má od 20. září 2002 vydán zákon o euthanasii. Ta je zákonem vymezena tak, že se jedná o úmyslné skončení života jinou osobou než tou, které se to týká v jejím posledním přání. V tomto předpisu je samozřejmě zakotveno pravidlo, že trestně odpovědný není ten lékař, který euthanasii provede. Zákon

samotný obsahuje velkou řadu podmínek, jejichž splnění je požadováno před tím, než se k euthanasii přistoupí. Vedle poučení musí být pacient komplexně informován o svém zdravotním stavu i předpokládaném průběhu nemoci. Sděluje se mu zde i délka života, která mu pravděpodobně zbývá. Belgie chtěla a v zákonu upravila, že zdravotní stav pacienta musí být naprosto beznadějný a medicína pro tohoto pacienta již nemá žádné léčebné řešení, snad jen tišení bolesti. V průběhu léčby musí být pacient opakovaně dotazován na svoji vůli ukončit život. Uzákoněny rovněž mají konzultační týmy, které mezi sebou stav pacienta probírají. Umožněno je zpětvzetí žádosti o euthanasii. Úředním dohledem nad postupem při euthanasii je pověřena Federální komise pro kontrolu a hodnocení, které jsou předloženy všechny listiny, a to zejména žádost a lékařský posudek. Komise vydává své rozhodnutí během dvou měsíců. Pokud však uzná, že podmínky euthanasie splněny nejsou, pak je případ postoupen příslušnému státnímu zástupci.

Některé země Evropské unie již euthanasii právně zpracovanou mají a existují rovněž zajímavé kauzy, které rozhodoval Evropský soud pro lidská práva. V České republice v zákonu č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách nalezneme v § 36 tzv. dříve vyslovené přání, které však nelze uplatit u nezletilých pacientů a osob s omezenou svéprávností. Jedná se o úpravu situace, kdy se pacient dostal do takové zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas či nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, ale zároveň nebude schopen ani předem tento souhlas či nesouhlas předem vyslovit. Předpokládá se situace, že poskytovatel zdravotních služeb by předem mohl mít k dispozici dříve vyslovené přání pacienta a toto by samozřejmě respektoval. Přání musí mít písemnou formu a mít úředně ověřený podpis pacienta. Pokud je již pacient v zařízení poskytovatele, pak může kdykoliv v průběhu hospitalizace své přání vyslovit, to bude zapsáno do zdravotnické dokumentace a podepsáno pacientem, zdravotnickým pracovníkem a svědkem. Zákon dále v 5. odstavci vymezuje navíc další čtyři situace, kdy dříve vyslovené přání není třeba respektovat.

Tím, že v České republice není euthanasie zlegalizována, se každé ukončení života člověka jinou osobou automaticky považuje za vraždu. Dnešní právní řád je v porovnání s přípravnými osnovami k rekodifikaci trestního práva za 1. republiky zastaralý, protože už tehdy se uvažovalo o usmrcení na žádost, jehož základním aspektem bylo vysvobození nemocného člověka z nesnesitelných bolestí. Musím ale zdůraznit, že se jednalo pouze o přípravnou osnovu.

Přístup církve k otázce euthanasie je pochopitelně odmítavý. Toto téma je všeobecně velmi citlivou otázkou. Přesto se domnívám, že v rámci střetu odmítavého církevního přístupu proti názoru odborníků z medicínské oblasti dojde k uzákonění euthanasie někdy v budoucnu, kdy na to bude naše společnost po všech stránkách lépe připravena.

V České republice právní řád jednoznačným způsobem chrání život člověka před jeho právem na euthanasii. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. v úvodním ustanovení § 3 vytyčil obecně všechny aspekty osobnosti člověka, které bude chránit a zveřejnil základní zásady soukromého práva. Zde jednoznačně vyniká právo na ochranu života, zdraví, svobody, cti, důstojnosti atd. Ale právu „žít podle svého“ nekoresponduje právo „zemřít podle svého“, protože zákon o zdravotních službách zná pouze dříve vyslovené přání, jehož výsledkem v žádném případě nesmí být aktivní způsobení smrti.

Má úvaha je taková, že pokud by existoval zákon o euthanasii, měly by ji následně povolovat pouze soudy. Protože však pacient může prožívat neutišitelné bolesti, mělo by být soudní rozhodování co nejkratší s tím, že rozhodnutí by analogicky jako například předběžné opatření mělo být vydáno v rádech hodin popřípadě dnů. Předpokládám, že kromě písemného souhlasu dotyčného pacienta by základem rozhodování soudu měl být znalecký posudek z oboru medicíny, kde by více lékařských odborníků muselo uzavřít závěr, že stav pacienta je beznadějný, že mu současná medicína není schopna život ani zachránit ani prodloužit. Ačkoliv obvykle odbornou stránku posuzuje jeden až dva znalci, zde bych předpokládala vícečlennou komisi nebo konzilium odborníků z oblasti medicíny. Samotný výkon euthanasie by měl podle mne proběhnout takovým způsobem, že by se pacientovi podal medikament, jenž ho co nejrychleji zbaví vědomí, bolesti a následně i života samotného. Výkonem euthanasie by podle mého subjektivního názoru neměl být stav pacienta zhoršován.

Pokud mohu na tomto místě vyjádřit svůj subjektivní názor, pak mám za to, že nevyléčitelné psychické choroby by neměly být připuštěny k vykonání euthanasie. Domnívám se totiž, že ať takový pacient má či nemá omezenou svéprávnost, pak rozhodně nedokáže posoudit objektivním způsobem svojí situaci a ukončení života. Přimlouvala bych se však za to, aby u nemocí fyzických nebylo postaveno kritérium nevyléčitelné choroby, protože celá řada postižených lidí, žijících například dlouhá léta na invalidním vozíku by měla mít rovněž šanci

„zemřít si podle svého“. V porovnání k tomu se domnívám a doufám, že celá řada psychických nemocí bude v budoucnosti úspěšně léčitelná za pokroku medicínské a farmaceutické vědy. Samozřejmě náležitostí zákona si představuji vyvinění lékařského personálu, jež aktivním způsobem euthanasii vykoná. Stojím plně za svým názorem, že demokratický právní řád by měl mít euthanasii upravenou ve formě speciálního zákona. Při úvaze o zařazení euthanasie buď do ustanovení o člověku do civilního práva, nebo do vyvinění se z vraždy člověka v trestním právu se jednoznačně přikláním ke speciálnímu zákonu, který by byl součástí spíše civilního práva.

4.2 OCHRANA PLODU

Jako druhou oblast de lege ferenda bych ráda pojednala o neexistující právní ochraně plodu v těle matky, pokud je taková těhotná žena zavražděna. V případě, že pachatel usmrtí těhotnou ženu, je odsouzen na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem podle § 140 odst. 3 písm. b. tr. zákoníku. Usmrcena je však jedna osoba, kdy plod v ženě je zpravidla považován za živého člověka až okamžikem započetí jeho porodu. Tuto teorii, jako většinový názor, zastává prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. a kolektiv a takový názor je především prezentován v respektovaném komentáři zvláštní části trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Další menšinovou teorii zastává například prof. JUDr. Dagmar Čísařová, DrSc., která má velmi podobný názor jako jsem zmiňovala v kapitole 2.8.1 Vražda novorozeného dítěte matkou (str. 43), tedy, že o živého člověka se jedná až oddělením dítěte od matky, tedy od prvního nádechu a výdechu.⁵⁷ Já svou teorii ve výše zmíněné kapitole opírám nejen o medicínskou literaturu, ale především o aktuálně aktualizovanou Instrukční příručku WHO MKN-10.⁵⁸

„Čl. 6 Listiny základních práv a svobod

Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“⁵⁹

Ačkoli věta druhá zmiňovaného článku vzdáleně může připomínat i trestněprávní ochranu plodu v těle těhotné matky, která je v důsledku vraždy

⁵⁷ Srov. čas. Trestní právo č.10/1998, 19 s.

⁵⁸ Instrukční příručka WHO MKN-10 Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, Desátá revize obsahová aktualizace k 1. 1. 2018, 183 – 184 s.

⁵⁹ Srov. Ústavní zák. č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

zbavena života, mám za to, že přímou paralelu mezi těmito dvěma právními skutečnostmi najít nelze. Nelze totiž ztotožnit základ a to je „lidský plod“ ve smyslu citovaného „lidského života“.

Jako základní otázku je nutné si položit definici, čím začíná fakticky lidský život a kdy se vlastně člověk mění ve člověka jako nositele práv a povinností. Právo v současném pojetí shledává základní oporu této definice především ve výsledcích lékařské vědy. Pouze medicína umí formulovat moment zrození a smrti a tyto jejich vědecké poznatky se následně promítají do právní úpravy. Dále jsem našla teorie, že již od okamžiku početí, tedy splynutím spermie a vajíčka, se ihned vytváří lidská bytost, která se stává člověkem až dosažením určitého stádia svého vývoje.

Mám za to a současná úroveň medicíny takový závěr prezentuje, že za narození živého plodu se považuje úplné vypuzení, ale také i vynětí plodu z těla matky, s tou podmínkou, že plod po narození dýchá, má srdeční činnost, aktivně se hýbe a následně dojde k přerušení pulzujícího pupečníku. Do této doby se plod považuje za součást těla matky. Mám-li tedy uzavřít toto téma, pak nelze nezpomenout také ten fakt, že neexistuje ani právní ochrana plodu proti jednání matky. Zde mám na mysli zejména ochranu plodu těhotné kuřačky, alkoholičky nebo toxikomanky. Podle našeho právního řádu lze jen stěží matku, která svůj plod v době těhotenství ohrožuje, jakkoliv korigovat, ovšem jen do chvíle, kdy se tato těhotná matka dopustí protiprávního jednání kvalifikovaného podle trestního zákoníku. Teprve v tuto chvíli, v případě odsouzení, přichází na řadu namísto klasického trestu možnost uložit ústavní ochranné léčení – což však určitě nelze u kuřaček. Tak se chrání i případné zdraví plodu.

Docházím k názoru, že plod v těle matky samostatnou trestně právní ochranu nemá. Samostatná ochrana přichází až s momentem, kdy je z hlediska práva přechází plod v živého člověka. Do té doby je plod součástí matky a požívá ochrany zprostředkovaně.

4.3 ÚVAHA NAD TRESTEM SMRTI

Trest smrti byl z našeho právního řádu vypuštěn zákonem č. 175/1990 Sb., který vstoupil v účinnost 1. července 1990. V průběhu let proběhly zejména médií naprosto závažné případy vražd dětí, popřípadě sériové vraždy seniorů, které vždy a opakovaně otevřely debaty na téma, zda trest smrti znovu obnovit jako výjimečný

trest či ne. Lze konstatovat, že na toto téma proběhla celá řada sociologických výzkumů, které se snažily vytyčit důvody pro a proti trestu smrti.

Z provedených výzkumů lze za nejsilnější důvod pro znovuzavedení trestu smrti do katalogu trestů v trestním zákoníku postavit důvod spravedlivé satisfakce a to směrem k pozůstalým, ale i směrem k oběti. Otázkou je, zda tento důvod, který se objevuje ve velkém procentu odpovědí, není návratem ke staré římské zásadě „oko za oko, zub za zub“. Já se subjektivně domnívám, že tyto dva důvody pro znovuzavedení trestu smrti nelze ztotožňovat. Spravedlivé zadostiučinění není transparentní odplatou a mstou ve smyslu starých římských zásad. Slouží k naplnění jiné zásady, a sice obecné víry lidí ve fungování právního systému a v jeho důsledku i spravedlivé potrestání vraha, který provedl nejzávažnější zločin.

Další velká skupina respondentů chce znovuobnovení trestu smrti z důvodu minimalizování nákladů odsouzených pachatelů vražd při jejich věznění. Zde u tohoto názoru je určitě pravdou, že státní rozpočet je do určité míry zatěžován vydáváním prostředků pro uspokojení základních potřeb doživotně odsouzených vrahů (stravování, vytápění, spotřeba elektrické energie, voda, stočné, mzdové výdaje na personál věznic, investiční výdaje na výstavbu či opravy a údržbu vězeňských budov). Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb. je odsouzenému sráženo k úhradě nákladů výkonu trestu, který odsouzený vykonává, 32% čisté odměny, nejvýše však 1500 Kč za kalendářní měsíc.

Jako nejrozšířenější názory oponující znovuzavedení trestu smrti se velmi často objevuje justiční omyl, který by mohl potrestat odsouzeného nevinného vraha, způsobem, který je nevratný. I když i v našem právním systému justiční omyly proběhly, přesto je tento argument nevěrohodný. Justiční systém v současné době představuje podle mého názoru spolehlivou dvoustupňovou soudní soustavu včetně možnosti podat mimořádný opravný prostředek (dovolání, obnovu řízení), ústavní stížnost, ale i žádost o milost prezidenta České republiky.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou je Česká republika vázána, výslovně nedovoluje trest smrti v Čl. 1, Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti. Určitou výjimku utváří Čl. 2, který pojednává o trestu smrti v době války.

„ČLÁNEK 1

Zrušení trestu smrti

Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.

ČLÁNEK 2

Trest smrti v době války

Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest bude uložen pouze v případech, které předvídá zákon a v souladu s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy příslušná ustanovení tohoto zákona.“⁶⁰

Za období od zrušení trestu smrti od 1. července 1990 až dosud, tedy za téměř dvacet devět let se neprojednal žádný návrh v poslanecké sněmovně ani senátu, který by směřoval ke znovuoobnovení trestu smrti. Tato polemika je vzhledem k naší vázanosti Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a s tím spojeným členstvím v Radě Evropy z hlediska práva zcela irelevantní. V této otázce se tedy mohou vést pouze sociologické výzkumy.

⁶⁰ Srov. Protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti

ZÁVĚR

V úvodu své diplomové práce jsem vytyčila rozsah tématu a metody, kterými se budu zabývat, „Trestným činem vraždy v českém trestním právu“. Zavázala jsem se, že nejprve podniknu historický exkurz do problematiky trestního práva a konkrétně trestání vražd v období středověku, dále v období vlády Marie Terezie a také v období novověku, přičemž jsem zmínila i právní úpravy v období první a druhé republiky. Mé pozornosti neušlo ani období protektorátu. Cílem historického bádání však bylo spíše představit základy právní úpravy vraždy v dlouholetém trestním zákonu č. 140/1961 Sb. Dotkla jsem se i poněkud provizorní a často novelizované porevoluční právní úpravy, i když základním kamenem mého zkoumání byla pochopitelně současná právní úprava.

Jako cíl a hlavní můj zájem o dané bylo vytyčit a podrobit základní analýze úmyslné skutkové podstaty trestných činů proti životu. Má analýza obsahovala veškeré obligatorní i fakultativní znaky této skutkové podstaty. Dotkla jsem se i otázky omylu a popsala jsem i ukládané tresty. Svoji klasifikační práci jsem opřela o celou řadu judikátů, ať už Nejvyššího soudu České republiky, vrchních soudů, ale i o nálezy Ústavního soudu České republiky.

Kapitola „Slovenská právní úprava“ podala exkurz do historie úpravy trestního práva a podrobila pečlivému rozboru a komparaci úkladnou vraždu, vraždu a vraždu novorozeného dítěte matkou proti české právní úpravě. Vzhledem k tomu, že slovenská právní úprava byla právně účinná o pět kalendářních let dříve než v České republice, domnívám se, že byla významným inspirativním zdrojem pro autory české rekodifikace a soustředila jsem se na otázku analogických skutkových podstat i na jednotlivé diference v právní úpravě.

Do úvah de lege ferenda jsem cítila potřebu vytyčit tři základní témata, která jsou v souvislosti trestání vraždy společností diskutována, popřípadě, která nemají odraz v zákonné úpravě. Takto jsem otevřela velmi citlivé téma otázky euthanasie, kde Česká republika na rozdíl od vyspělých zemí západní Evropy stále nemá zákonnou úpravu a zamyslela jsem se nad názory pro euthanasii a proti. Podala jsem stručný rozbor toho, co by v základních rysech mohla případná právní úprava obsahovat. Předpokládám a pochopila jsem zejména z vyjádření odborných autorit,

že právní úprava v budoucnu bude, jen tato cesta bude ještě velmi zdoluhavá a obtížná.

Následovala úvaha absentující trestněprávní ochrany plodu v těle těhotné matky, která je následně zavražděna. Zjistila jsem, že v otázce vývoje plodu či porodu a následného narození živé lidské bytosti si trestní právo pomáhá definicemi z oblasti medicíny. Srovnala jsem ochranu lidského života podle Listiny základních práv a svobod a zjistila jsem, že tento princip se nepromítá do české trestněprávní úpravy v otázce ochrany plodu před narozením. Navrhla jsem trestání vraždy těhotné ženy jako kvalifikovanou skutkovou podstatu dvou a více osob.

Závěrem jsem vedla úvahy nad zrušeným trestem smrti od roku 1990 a zabývala jsem se průzkumy veřejného mínění, které volaly po jeho znovuzavedení, kdy jsem rozboru podrobila důvody, pro které veřejnost trest smrti žádá.

Domnívám se, že jsem zvolené téma za pomoci vytyčených metod kompletním způsobem vyčerpala a za přidanou hodnotu své diplomové práce považuji množství judikátů, které jsem do své práce pojala.

RESUMÉ

The main aim of this master thesis is to make a detail analysis of one particular criminal offence, the murder. This crime is enacted in the Czech Act No. 40/2009 Coll., effective since 1st January 2010. Apart from the historical development of the czech criminal law between middle ages and present day, the conditions of murder as well as the murder of a newborn committed by the mother of a child and a manslaughter are analysed in the thesis. My opinions expressed in this master thesis are based on the ground of case law of the Supreme Court of the Czech Republic, the Constitutional Court and the High Court of the Czech Republic. The intentional criminal offence of murder has been fully explored within the framework of this thesis, neverthelless such crime committed by negligence is outlined as well. Subsequently The comparison between the czech legislation and the relevant legal acts of The Slovak Republic enable us to present the differences as well as the common aspects of these two separate legal systems.

The major part of my thesis is written in accordance with *lex lata*, except the final chapter which contains my personal opinions as is required by *lex ferenda*. To avoid the endlessness of speculations i have turned my attention to the legislation not yet existed in the Czech Republic. The arguments for and against the death penalty are presented in accordance with the sociological survey. The issue relating to legal protection of fetus in the body of murdered woman as well as euthanasia is the matter of long standing debates. For that reason and with regard to my personal long term study of such matter I have decided to introduce my own opinions on these criminal offences.

The criminal codes of Czech and Slovak Republic are the preferable sources of information for this thesis. However the textbooks of criminal law, various monographies regarding legal, medical, psychiatric and forensic-medical view on this matter as well as the proffesional journals and in particular the case law were used for the detailed exploration of this legal issue.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**KNIŽNÍ DÍLA**

- Vlček, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4
- Malý, K. Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století, Univerzita Karlova, Praha 1989
- Rauscher, R. Usmrcení člověka v českém právu zemském, Bratislava 1927
- Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0
- Šámal, P a kol. Trestní zákoník II §140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9
- Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926
- Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A., Mezníky českých právních dějin. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-251-6
- Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V. České právní dějiny. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.
- Instrukční příručka WHO MKN-10 Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, Desátá revize obsahová aktualizace k 1. 1. 2018
- Ivor, J. a kol., Trestné právo hmotné – Osobitná část, Bratislava: Iura edition, spol. s. r. o., 2006, ISBN 80-8078-099-4
- Korgo, D. a kol., Trestné právo hmotné – Osobitná část, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2016, ISBN 978-80-7380-621-7
- Jelínek, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-120-5
- Hájek, Z., Čech, E., Maršál, K. a kol., Porodnictví. 3. zcela přepracované a doplněné vydání, Praha: Grada Publishing, a. s., 2014, ISBN 978-80-247-4529-9

- Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I. A kol. Kriminologie. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-614-3
- Kalvodová, V., Trest odnětí svobody na doživotí, Brno: Masarykova univerzita - Právnická fakulta, 1995, ISBN 80-210-1197-1
- Malý, K., České právo v minulosti, Praha: Orac, s.r.o., 1995, ISBN 80-85903-01-6
- Novotný, F. a kol. Trestní právo hmotné. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2017, ISBN 978-80-7380-651-4
- Čírtková, L., Forenzní psychologie, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, ISBN 80-86473-86-4
- Pavlovský, P., Soudní psychiatrie pro právníky, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 1998, ISBN 80-7184-533-7
- Štěfán, J., Mach, J., Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi, Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, ISBN 80-247-0931-7
- Kvapilová, H., Dogoši, M., Soudní lékařství pro právníky a policisty, 2. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7380-059-8
- Klíma, K. a kol., Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN 80-86898-44-X
- Jelínek, J., Novelizace trestního práva v roce 1997. Praha: Linde Praha, a.s., 1998, ISBN 80-7201-118-9
- Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, ISBN 80-86898-04-0
- Mašlányová, D. a kol., Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná část. 2. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, ISBN 978-80-7380-618-7
- Klátík, J. a kol., Trestné právo hmotné. Všeobecná část. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, ISBN 978-80-7380-725-2
- Ivor, J. a kol., Trestné právo hmotné. Všeobecná část, Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2006, ISBN 80-8078-099-4
- Jelínek, J., Ivor, J. et. al.: Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Praha: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-080-2

Kuchta, J. a kol., Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8

Kratochvíl, V. a kol., Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část., 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3

Klíma, K., Ústavní právo, 4. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7380-261-5

Fenyk, J., Illková, P., Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918-1995, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-038-9

Kratochvíl, V. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7179-082-2

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 91/1934 Sb. z. a n. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákona č. 300/2005 Z.z. trestný zákon

Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Vyhláška č. 10/2000 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů

JUDIKATURA

Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 1576/2014-41 ze dne 28. ledna 2015

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp.zn. 7 To 51/2012 ze dne 10. července 2012

Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 998/2015 – 43 ze dne 17. září 2015
Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 412/2017-35 ze dne 24. května 2017
Usnesení NS ČR sp.zn. 5 Tdo 314/2016-44 ze dne 13. dubna 2016
Usnesení NS ČR sp.zn. 3 Tdo 179/2018-54 ze dne 14. března 2018
Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 972/2011 ze dne 15. prosince 2011
Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 1098/2016-32 z 21. září 2016
Usnesení NS ČR sp.zn. 8 Tdo 462/2014-52 ze dne 4. června 2014
Stanovisko NS ČSSR sp.zn. Tpjf 24/85 ze dne 31. 10. 1985
Usnesení NS ČR sp.zn. 4 Tdo 372/2013-49 ze dne 28. května 2013
Usnesení NS ČR sp.zn. 7 Tdo 571/2014-18 ze dne 13. května 2014
Usnesení NS ČR sp.zn. 11 Tdo 149/2012-21 ze dne 22. října 2012
Usnesení NS ČR sp.zn. 6 Tdo 372/2018-55 ze dne 28. března 2018
Usnesení NS ČR sp.zn. 7 Tdo 793/2010 ze dne 25. srpna 2010
Usnesení sp.zn. 8 Tdo 514/2017-44 ze dne 30. srpna 2017
Usnesení NS ČR sp.zn. 5 Tdo 811/2012-29 ze dne 29. srpna 2012
Nález ÚS ČR sp.zn. I. ÚS 1038/17-1 ze dne 21. září 2017
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. 6 To 19/2011 ze dne 18. března 2011
Usnesení NS ČR sp.zn. 6 Tdo 1553/2016 ze dne 30. ledna 2018

ELEKTRONICKÉ ADRESY

<https://tydenikpolicie.cz/>

<https://novinky.cz/>

<https://eurozpravy.cz/>

<http://www.bulletin-advokacie.cz/>

ODBORNÉ ČASOPISY

Trestní právo č.10/1998